

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra společenských věd

**Vztahy v rodině jako faktor ovlivňující
rozvoj a vývoj dítěte**

Bakalářská práce

Relationships in the family as factors influencing the child's development

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Ing. Viktor ČERVENÝ Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Kateřina HAMAROVÁ

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 13.03.2024

Kateřina HAMAROVÁ

Anotace

Bakalářská práce se týká problematiky vztahů v rodině, které mohou ovlivňovat rozvoj a vývoj dětí. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část bude zaměřena na problematiku vztahů v rodině, vztahu rodičů a dalších členů rodiny mezi sebou a zda má vliv rodinné prostředí na vývoj dítěte. Dále se tato bakalářská práce bude zabývat tím, jak jsou důležití prarodiče v životě dětí a jaké jsou způsoby výchovy dětí. Jak pohlížet na tresty aplikované na dětech a jaký má vliv agrese rodičů či dospělých v okolí na děti. Praktická část bakalářské práce se zabývá kazuistikou, ve které budou rozebrány úplné a neúplné rodiny a výchova dětí v takových rodinách. Kazuistiky vnesou pohled do reality úplných a neúplných rodin a jejich vliv na psychický vývoj dítěte a utváření jejich osobnosti v dospělosti.

Klíčová slova

rodina * vztahy * dítě * vývoj dítěte * rodiče * prarodiče * domov * výchova

Annotation

Bachelor thesis is about family issues, that can affect children growing up and developing. Thesis is divided into 2 parts, theoretical and practical. Theoretical part is going to be focused on bad family relationships, parents' relationship and other family members relationships between each other. This bachelor thesis is also going to be focused on how important are grandparents in children's lives and different ways of raising a child. How to look at punishments and how aggression around children affects them. Practical part of thesis is about case studies in which we will touch base on how it works in whole families (man and woman) and not a whole family (1 of them is missing) and children's development in them. Case studies will show how it works in reality of a whole and not a whole family and how they affect children's mental health and building their character growing up.

Keywords

Family * relationships * child * child development * grandparents * home
* upbringing

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Základní pojmy	9
2. Etapy raného vývoje	10
2.1. Prenatální období	10
2.2. Perinatální a postnatální období	11
2.2.1. Předčasně narozené dítě.....	12
2.3. Novorozenecké období	12
2.4. Kojenecké období	13
2.5. Období batolete	14
2.6. Předškolní období	15
2.7. Mladší školní období	16
2.8. Období dospívání	16
3. Rodina	17
3.1. Vztahy v rodině	18
3.2. Zdravá rodina.....	19
3.3. Dysfunkční rodina	19
3.4. Rodiny homosexuálních partnerů	20
3.5. Úplná rodina	21
3.6. Neúplná rodina	21
3.7. Rodič.....	21
4. Rodinné prostředí a jeho význam pro psychický vývoj dítěte	22
4.1. Vliv prostředí na inteligenci	23
4.2. Pojetí domova	24
5. Výchova.....	25

5.1.	Rodičovská autorita	26
5.2.	Tresty	27
5.3.	Děti potřebují hranice	28
5.4.	Agrese	29
5.5.	Imitace agresivního chování dospělých dětmi	29
5.6.	Syndrom CAN	30
5.7.	Dětská kresba a její využití v diagnostice syndromu CAN	30
5.8.	Domácí násilí	31
6.	Problémové dítě	32
6.1.	Drogové závislosti	32
7.	Když v rodině chybí jeden z rodičů	33
7.1.	Když v rodině chybí matka	33
7.2.	Když v rodině chybí otec	33
8.	Vztahy mezi rodiči a blízkými	34
8.1.	Partnerský vztah rodičů	34
8.2.	Rozchod rodičů	35
8.3.	Následky rozchodu rodičů	36
8.4.	Prarodiče	37
PRAKTICKÁ ČÁST		39
9.	Předmět a vymezení praktické části	39
10.	Použité metody zkoumání	39
11.	Výzkumné předpoklady	39
12.	Popis vzorku	40
13.	Rozbor kazuistik	40
14.	Výsledky	45
15.	Vyhodnocení předpokladů výzkumného šetření	46

16. Přínosy	48
17. Doporučení pro případný další postup	48
Závěr	50
Seznam použité literatury	51
Seznam příloh	54
Přílohy práce	55
Příloha č. 1 – Kazuistika č. 1	55
Příloha č. 2 – Kazuistika č. 2	56
Příloha č. 3 - Kazuistika č. 3	57
Příloha č. 4 - Kazuistika č. 4	58
Příloha č. 5 - Kazuistika č. 5	59

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu Vztahy v rodině jako faktor ovlivňující rozvoj a vývoj dítěte. Cílem bakalářské práce je objasnit, jaký vliv mají vztahy v úplné a neúplné rodině na výchovu dítěte. Poukázat na to, jak je důležité sledovat v rodině potřeby dítěte. Tato práce může napomoci k uvědomění významu rodinných vztahů pro zdravý psychický vývoj dítěte a jeho následné formování osobnosti v dospívání.

Zdravé vztahy v rodině sehrávají důležitý prvek pro správný rozvoj a vývoj dítěte. Rodina je pro dítě primárním prostředím, kde se dítě formuje, kde má pocit bezpečí a jistoty a je obklopováno láskou. Kvalita života každého z nás většinou plyne z výchovy v rodině a z prostředí, ve kterém jsme vyrůstali. Všichni jsme jedineční, máme rozdílné dovednosti a schopnosti. Avšak každý jsme byli vychováváni jiným způsobem a v jiných podmínkách.

Děti jsou tím nejcennějším, co naše společnost má. Jsou budoucností našeho světa, a proto si zaslouží být vychovávány v milující rodině plné podpory, důvěry a bezpečí. Vztahy v rodině v rámci vývoje se na dítěti podepisují.

V teoretické části se bude bakalářská práce věnovat základním pojmům, jednotlivým etapám raného vývoje, vztahům v rodině, rodině a rodinnému prostředí a jeho významu pro psychický vývoj dítěte. Pro pochopení dané problematiky tohoto tématu jsou důležité jednotlivé etapy raného vývoje dítěte. V další části se bude zabývat rodičovskou autoritou, trestům, problémovým dětem, vztahům mezi rodiči a výchovou dětí.

V praktické části bude zpracována kazuistika, která poskytne detailní analýzu jednotlivých rodin a dětí v nich. Tyto kazuistiky mohou sloužit jako příklad toho, jak vztahy v rodině ovlivňují vývoj dítěte. V kazuistikách bude rozebrána komunikace v rodině, její prostředí, řešení problémů, interakce mezi členy rodiny a způsob výchovy a chování dětí. Celkem bude podrobně rozebráno pět kazuistik, z nichž dvě se budou týkat neúplných rodin a tři kazuistiky se budou zabývat úplnými rodinami.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Základní pojmy

Vztahy – jsou různé druhy vztahů. Vztahy mohou být partnerské, přátelské, příbuzenské, vztahy k různým věcem, objektům nebo například ke zvířatům.

Potřeba – nutnost organismu něco získat nebo se něčeho zbavit.¹

Potřeba základní – v teorii osobnosti Maslowa základní lidské potřeby fyziologické, jako je potrava, voda, nepřítomnost bolesti, a základní potřeby psychologické, jako je pocit bezpečí, lásky, sebeúcty; teprve po jejich naplnění přicházejí v úvahu potřeby vyšší tzv. metapotřeby.²

Emoce – nejčastěji zastřešující pojem pro subjektivní zážitky libosti a nelibosti provázené fyziologickými změnami, motorickými projevy (gestikulace, mimika), stavy menší či větší pohotovosti (lásky, strach, nenávisť).³

Citový vztah – velmi intenzivní a dlouhodobá emoce, často ovlivňuje celého člověka a jeho jednání, váže se ke konkrétní bytosti, například láska k určitému člověku.⁴

Psychický vývoj – jeden ze dvou procesů, jimiž se utváří osobnost, závisí na zrání tělesném i psychickém.⁵

Rodina – společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.⁶

¹ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Slovník. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5. Str. 151

² HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Slovník. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5. Str. 152

³ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Slovník. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5. Str. 43

⁴ STUDIUM PSYCHOLOGIE. *Emotivita – emoce, afekty, nálady, citové vztahy*. [online]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/13-emotivita-emoce-afekty-nalady.html>. [cit. 2024-01-28].

⁵ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Slovník. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5. Str. 235

⁶ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Slovník. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5. Str. 181

Zanedbávání – je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte, nebo dítě bezprostředně ohrožuje.⁷

Syndrom CAN (child abuse and neglect) – anglická zkratka pro zneužívání, týrání či zanedbávání dítěte, které je definované jako jakékoli vědomé nebo nevědomé aktivity, jichž se dopouští dospělý, rodič, vychovatel nebo jiná osoba na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte.⁸

2. Etapy raného vývoje

V této kapitole si budeme všímat faktorů ovlivňujících vývoj dítěte v rámci ontogeneze. Vývoj dítěte bude rozdělen na jednotlivé etapy.

2.1. Prenatální období

V posledních desetiletích dvacátého století se začal razantně měnit postoj k prenatálnímu období vývoje člověka i k období těhotenství ženy. K této proměně napomohl technický pokrok (sonografie, ultrazvuk, mikrokamery, videozáznamy z nitroděložního života plodu, termovize,...), jehož prostřednictvím bylo možné získávat informace o fyziologickém vývoji plodu, ale též o náznacích psychického vývoje. Jedním z prvních, který formuloval závěry vyplývající z nových možností „pozorování“ plodu v jeho prenatálním vývoji, byl kanadský porodník Thomas Verny.⁹ V roce 1981 v knize „Skrytý život nenarozeného dítěte“ zdůraznil, že plod na základní úrovni vidí, slyší, je schopen se učit, má vyvinutou chuť a je schopen cítit. Thomas Verny předpokládal, že prožívání a zkušenosti plodu z prenatálního období formují jeho postoje a očekávání vůči sobě samému a po narození i vůči okolí.

Mnozí neonatologové, porodníci a psychologové zaměřeni na význam prenatálního období zdůrazňují aktivitu plodu a jeho schopnost učit se

⁷ SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1. Str. 77

⁸ *Stručný psychologický slovník*. Praha. Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

⁹ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 14 - 20

a připravovat na přežití po narození.¹⁰ Dále také považují za podstatnou existenci interakce matka – dítě a důležitý postoj rodičů vůči nenarozenému dítěti.

V prvních týdnech po početí začíná vývoj centrálního nervového systému. Prvotní komunikace a interakce mezi matkou a dítětem nastává mezi 25. – 28. týdnem. Do 6. měsíce je vliv silných emocí matky spíše na fyzické úrovni. Po 6. měsíci těhotenství je plod schopen převádět pocity na emoce a je formován přímo citovým obsahem matčiných informací.¹¹

2.2. Perinatální a postnatální období

Za perinatální období je považováno zhruba sedm dnů před porodem a sedm dní po porodu. Doba postnatální je chápána úžeji jako prvních sedm dní po narození a šířeji jako dvacet osm dnů po narození.¹²

Prenatální vývoj má mnohá rizika, jde například o mechanické příčiny, kdy dítě má nedostatek plodové vody, chemické příčiny, infekce, záření či dysfunkce placenty. K poškození plodu může dojít i během porodu. Děti jsou ohroženy v porodní fázi více než matky.

V České republice jsou tato „riziková těhotenství“ dlouhodobě sledována a rodičům je poskytována speciální péče. Příčinou perinatálního poškození může být například poloha, úzké porodní cesty, krátký, zauzlovaný nebo kolem krku dítěte omotaný pupečník.

Pro psychický vývoj dítěte je důležité dokončit prenatální vývoj nitroděložně. Proto je dalším významným rizikem prenatálního období předčasný porod.

¹⁰ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 13

¹¹ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 17

¹² ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 20

2.2.1. Předčasně narozené dítě

V současnosti je za předčasně narozené dítě považováno dítě narozené mezi 23. – 37. týdnem.

Na předčasné narození dítěte mohou mít vliv rizika prenatální nebo také některé psychosociální faktory. Těmito psychosociálními faktory mohou být nepříznivé ekonomické podmínky, regionální vlivy, které se projevují znečištěným ovzduším, hlukem; dalším faktorem může být vliv rodinného zázemí (špatný citový vztah s partnerem či stres z budoucnosti). Za psychosociální faktory, které ovlivňují předčasný porod se také považují svobodné matky a s tím pravděpodobně spojené horší sociálně ekonomické podmínky.¹³

2.3. Novorozenecké období

Toto období je velmi nejednotně vymezené, jinak ho vnímají lékaři, kteří se řídí vývojem základní metabolické kapacity dítěte, nebo považují za kritérium dobu, po kterou se dítě po porodu sleduje tzv. novorozenecká úmrtnost. Jinak ji vnímají psychologové, kteří považují novorozenecké období za dobu, kdy mezi stavy dítěte převládá spánek.¹⁴ Lze říct, že v některých odborných pracích se mluví o čtyřech týdnech po porodu, o šesti týdnech, které mají vztah k tzv. šestinedělí matky, ale také o třech prvních měsících života.

Novorozenec je pro přežití či ranou interakci vybaven jakousi nejnutnější neurologickou výbavou, jíž jsou vrozené reflexy. Mezi základními vrozenými reflexy lze jmenovat reflex úchopový, pátrací, sací, reflex úlekový, kašlací, škytací, zívací, polykací, vyměšovací, celkem známe kolem čtyřiceti reflexů.¹⁵ Většina reflexů vymizí kolem třetího měsíce, kdy jsou již nahrazeny vzorcem chování.

¹³ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 27

¹⁴ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 28

¹⁵ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 30

Kromě reflexní výbavy má novorozenec rozsáhlý a rozvinutý smyslový repertoár. Všechny smysly se rozvíjejí již v prenatálním období a úroveň jejich rozvoje v novorozeneckém období není stejná.

Převládajícím novorozeneckým stavem je spánek, který je základní novorozeneckou potřebou. Novorozenec má však své další základní potřeby, které jsou významné pro jeho vývoj. Jsou jimi potřeba vyměšování, potřeba regulace teploty a potřeba kyslíku. Za základní lze předpokládat potřebu potravy a tekutin, která je uspokojována sáním mléka. Další základní potřebou v novorozeneckém období je potřeba citová a sociální, spojená s potřebou zachování stability a rovnováhy v biologickém fungování složek.

2.4. Kojenecké období

Za kojenecké období je považován první rok života dítěte.¹⁶ Jde o období, kdy se dítě vyvíjí velmi rychle a dochází k podstatným vývojovým změnám, především v rozvoji a funkci smyslů a motoriky. Dochází ke změně horizontu vnímání okolního světa. Rozvíjí se senzomotorická inteligence, dítě postupně začíná ovládat své tělo (sed, leh, lezení, přetáčení, chůze) a zejména dochází ke značným fyziologickým změnám, na konci prvního roku má dítě zhruba trojnásobek své porodní váhy a jeho tělo se prodlouží asi o 20 cm.

Vývojová psychologie nás učí, že už na konci kojeneckého věku si dítě tvoří bezpečný a jistý, ale také třeba méně jistý a méně bezpečný, vztah k lidem, kteří jsou kolem něho, kdo je přijali za své, kdo jsou na jeho osudu životně angažováni, komu na něm záleží a kdo svým chováním dávají najevo, že je mají rádi.¹⁷

Pro rozvoj kojence je základním předpokladem pevné pouto, vazba, vztah k alespoň jedné pečující osobě, která mu věnuje kladnou, ničím nerozkolísanou a nezátíženou pozornost.¹⁸

¹⁶ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 44

¹⁷ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 30

¹⁸ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 55

2.5. Období batolete

Je období mezi prvním a třetím rokem. V tomto období prochází dítě výrazným motorickým rozvojem spojovaným se samostatnou chůzí a s cílenou manipulací, dítě si osvojuje mateřštinu a rozšiřuje si sociální vztahy. Postupně se zpomaluje tempo tělesného vývoje.

Dítě už zpravidla roztomile mluví v jednoduchých větách, odpovídá pohotově na otázky, říká si svým jménem a dobře rozlišuje, co se v řeči dospělých vztahuje k jeho osobě, a co se týká někoho jiného.

Sociální interakce dítěte v batolecím období vázaná především na motorickou a řečovou oblast se orientuje na více osob než jen na matku. I otec je více zapojován do interakcí. Dítě má radost ze své nezávislosti, a má-li jistotu ve svém zázemí, ve svém poutu s matkou, pouští se radostně do zkoumání prostředí.¹⁹

Šestnáctý až dvacátý pátý měsíc je podle M. Mahlerové obdobím navazování přátelských vztahů. Dítě intenzivněji vstupuje do interakce s řadou dalších lidí a do této aktivity zapojuje matku a ostatní blízké²⁰. Stává se odolnějším vůči frustraci.

Ve věku jednoho až tří let získávají na významu i sourozenecké vztahy. Sourozenci tráví málo času hraním, tráví ho spíše takovými interakcemi, které jsou podobné interakcím rodičů s dětmi. Vztah mezi sourozenci je většinou asymetrický, vzhledem k jejich věkovému rozdílu. Starší sourozenci vystupují mnohem dominantněji, asertivněji, tíhnou více k řízení než jejich mladší sourozenci. Mladší sourozenci jsou zaujati tím, co jejich sourozenci dělají, sledují je, napodobují a zkoumají jejich hračky.

¹⁹ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 62

²⁰ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 63

2.6. Předškolní období

Tato etapa je chápána jako věk mezi třetím a šestým rokem dítěte. Jedná se o jedno z nejzajímavějších vývojových období člověka.²¹ Někdy se toto období také nazývá obdobím hry, protože aktivita dítěte se projevuje především herní činností.

Předškolní období je velmi důležité pro formování základních citových projevů. Citové prožívání dítěte tohoto věku je velmi intenzivní, ale zároveň krátkodobé a proměnlivé. Velmi důležitý je v tomto období vztah matky a otce, kterému dítě věnuje velkou pozornost. Je třeba zdůraznit, že právě v této době jsou pokládány základy citového chování, prožívání a je velmi důležité, v jakém prostředí dítě vyrůstá, jakou pozornost věnuje jeho okolí emocionálním projevům, jaké modely může dítě každodenně pozorovat, jaké partnerské vztahy bude samo realizovat.²²

Další významnou rovinou je osvojování sociálních rolí, které se dějí uvnitř rodiny i vně rodiny. Rodina a rodičovská dyáda má základní význam pro formování pohlavní identity. Předškolní období je charakteristické zájmem o vlastní pohlavní orgány i o pohlaví opačné. V tomto věku děti objevují pohlavní odlišnosti a zájem o ně.²³ Mnoho her, jako například „na doktora“ je spojeno s průzkumem vlastního těla nebo těla kamaráda.

S formováním pohlavní identity souvisí zájem o chování rodičů. Tedy o to, jak jsou k sobě něžní, jak se hádají, smířují, jak spolu komunikují a jak vypadají jejich nahá těla. Právě předškolní věk je dobou, kdy dítě potřebuje vidět každodenní interakci rodičů obou pohlaví, aby byla cesta k jeho vlastní pohlavní identitě a jejímu přijetí co nejsnazší.²⁴

²¹ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 66

²² ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 72

²³ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 75

²⁴ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 75

2.7. Mladší školní období

Jako mladší školní období se označuje zpravidla doba od 6 až 7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11 až 12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání.²⁵ Svět školy skutečně poznamenává rozhodujícím způsobem toto období. Toto období můžeme označit jako věk střízlivého realismu. Na rozdíl od menšího dítěte, které ve svém vnímání, myšlení i jednání je hodně závislé na vlastních přáních i fantaziích. Zkrátka chce pochopit okolní svět a věci v něm „doopravdy“. Tento charakteristický rys školního dítěte můžeme pozorovat hlavně v jeho mluvě, kresbách, v písemných projevech, ve hře nebo ve čtenářských zájmech.²⁶

V tomto období mají rodiče vliv na kladné nebo záporné sebehodnocení dětí. Můžeme uvažovat o dvojím mechanismu působení, neboli zrcadlová teorie a teorie modelu. Prvně rodiče dávají dítěti najevo, jak si ho váží nebo jak ho podceňují, a tím mu jako v zrcadle ukazují jeho vlastní hodnotu – zrcadlová teorie. Na druhé straně jsou rodiče vzorem chování, podle nich dítě modeluje samo sebe, například příliš nízké či příliš vysoké sebehodnocení může být základem, podle něhož si dítě vytváří své vlastní sebepojetí a sebehodnocení – teorie modelu.²⁷ Vývoj sebehodnocení může ovlivňovat dětská skupina, ať už formální – ve třídě, nebo neformální – na hřišti.

Děti ze zanedbávaných rodin jsou druhými hodnoceny nízko a samy sebe stejně nízko hodnotí.²⁸

2.8. Období dospívání

Tělesné, psychické a sociální změny v období dospívání probíhají do jisté míry souběžně a navzájem závisle. Průběh psychických změn a sociálního postavení je vždy ovlivňován řadou dalších faktorů. Sociální, ekonomické a kulturní faktory

²⁵ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 115

²⁶ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 115

²⁷ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 135

²⁸ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 136

hrají důležitou úlohu, stejně jako výchovný postoj rodičů, učitelů a dalších osob, které jsou pro jedince významné.²⁹

Mezi hlavní vývojové úkoly období dospívání patří zejména uvolnění z přílišné závislosti na rodičích a na druhé straně navazování nových a významnějších vztahů k vrstevníkům obojího pohlaví. Proces stálého osamostatňování a rozšiřování a rozrůžňování sociálních vztahů je základním pochodem, který začíná od útlého dětství a pokračuje i v dospělosti. Období dospívání je v tomto směru klíčové a rozhodující pro uspokojivé převzetí pozdějších základních rolí manželských a rodičovských.³⁰

Emancipace od rodiny je velmi náročný proces. Čím hlubší, jistější, méně konfliktní jsou vztahy, které dítě k rodičům navázalo, tím snáze probíhá celý proces emancipace nutný pro osobní zrání.

Každé dítě si hledá svůj vlastní způsob, jak dosáhnout postupně potřebné samostatnosti, aniž by ztrácelo pozitivní vztah ke svým rodičům.³¹

3. Rodina

Rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob. Podle sociologické definice skupina osob, které jsou vzájemně spjaty pokrevními svazky, manželstvím nebo adoptí. Je významným prostředím, ovlivňujícím vývoj všech jedinců, kteří jsou jejími členy.³² Rodina předává jednotlivci modely chování, poskytuje mu identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli.

²⁹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 138

³⁰ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 149

³¹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x. Str. 149

³² ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 121

Primární rodinu tvoří muž, žena a jejich děti, rozšířená rodina zahrnuje prarodiče, tety, strýce a bratrance. V dnešní moderní době existuje čím dál častěji také tzv. neúplná rodina, kdy dítě žije pouze s jedním rodičem.

Kramer vymezuje rodinu takto: „Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni dědičností, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu, atd.“³³

3.1. Vztahy v rodině

Vztahy v rodině mají vliv na emoční vývoj dítěte a podílejí na vytváření vzorců chování, na základě kterých bude dítě v budoucnu řešit své vlastní životní situace a problémy.³⁴ Ne všechny rodinné vztahy jsou harmonické a trvalé, proto je potřeba na nich velmi intenzivně a neustále pracovat.

Na tomto světě je několik národů, ras a kultur, všichni mají jinou představu o rodině a jejich vztazích. „Polygamie je příbuzenské pravidlo, které umožňuje, aby počet osob v manželství byl vyšší než dvě“.³⁵ Jedná se o mnohomanželství, kdy muž nebo žena žijí s více jedinci. Nejčastěji se tento model vyskytuje v muslimských zemích, kde muži mají více žen. Například v České republice je bigamie trestným činem.

³³ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 24

³⁴ JANDOVÁ, Regina. *5 typů pro šťastný a harmonický vztah s dítětem*. Linka bezpečí [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/5-tipu-pro-stastny-a-harmonicky-vztah-s-ditem> [cit. 2023-11-08]

³⁵ SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE. *Polygamie*. [online]. 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Polygamie>. [cit. 2023-11-19].

3.2. Zdravá rodina

Za zdravou rodinu je považována rodina soudržná, respektující však autonomii každého jednotlivce. Zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost v myšlení a hodnocení.³⁶

Ve zdravé funkční rodině jsou jasně vymezeny role, jsou jasně formulovány mezigenerační hranice a komunikace je jasná bez zamlžování, tabuizování, zákazů, vysvětlování. Normální zdravá rodina je potřebným prostředím pro harmonický vývoj dítěte v ní. Rodina je v tomto pojetí normální, je-li asymptomatická, tj. nevykazuje-li u žádného člena symptomy poruchy či psychopatologie.³⁷

Každá rodina je však zcela unikátním systémem, a proto nemůžeme předpokládat, že určitá podoba rodinného fungování bude vhodná a přiměřená pro všechny rodiny.

3.3. Dysfunkční rodina

Jako jeden z prvních popisoval dysfunkční rodiny Salvador Minuchin, představitel strukturální rodinné terapie.³⁸ V současnosti se na dysfunkci rodinného systému pohlíží obecněji – jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkují maladaptivní, nezdravé chování.³⁹ Dysfunkční rodiny často popírají či neřeší konflikty, chybí zde intimita, vzájemně se obviňují, mají rigidní role, potlačují osobní identitu na úkor rodinné identity, individuální potřeby jednotlivých členů rodiny jsou obětované dysfunkčnímu rodinnému systému. V rodině je nejasná komunikace, chybí jasné hranice mezi členy rodiny, mají nejasná pravidla a kompetence.

Dysfunkční rodinný systém může, ale také nemusí, produkovat individuální psychopatologii, například užívání návykových látek, asociální chování či

³⁶ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 125

³⁷ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 41

³⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 35

³⁹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 35

neurotické obsese. Psychopatologie jednotlivých členů rodiny zpětně složitým způsobem působí na fungování rodiny jako celku.⁴⁰

3.4. Rodiny homosexuálních partnerů

Homosexuální menšina se ve společnosti stále více zviditelňuje a současně se pomalu rozšiřují tolerantní postoje ostatních. Zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví vešel v České republice v platnost v polovině roku 2006.⁴¹

Problémem homosexuálního páru může být, když se ve hře ocitnou děti. Stává se, že prarodiče svá vnoučata žijící s homosexuálními rodiči nikdy nepřijmou.⁴²

Rodiny homosexuálních párů s dětmi tvoří různé formace, buď má jeden z partnerů děti z předchozího heterosexuálního manželství, nebo je žena svobodnou matkou a žije v lesbickém vztahu. Další možností je adopce či pěstounská péče. Adopce by však musela proběhnout v jiné zemi, protože homosexuální partneři si v České republice nemohou adoptovat dítě.

Většina dostupných zahraničních výzkumů popírá, že by vývoj dětí byl v rodině homosexuálních partnerů nějakým způsobem ohrožen či narušen, ať už jde o sexuální orientaci dětí, jejich celkové psychické zdraví, či dopad na zjištění, že jejich rodiče jsou homosexuálové.⁴³

Pokud je například dítě narozené po umělém oplodnění od neznámého dárce semene, je pravděpodobné, že matka bude potřebovat pomoc odborníka k tomu, jak má dítěti celou historii vysvětlit. V průběhu adolescence je třeba počítat s možnými problémy dětí, které se mohou vyrovnávat obtížně se sociálním stigmatem spojeným s homosexualitou svých rodičů.⁴⁴

⁴⁰ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 35

⁴¹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 190

⁴² SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 195

⁴³ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 196

⁴⁴ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. str. 196

Toto téma je však u nás velmi choulostivé a dosud moc nerozvedeno. Mohou se zde vyskytovat případy homosexuálně orientovaných rodičů, z nichž jeden podstoupil operační změnu pohlaví proto, aby byli „normálním“ párem a mohli dostat do adoptivní nebo pěstounské péče děti.

3.5. Úplná rodina

Úplnou rodinu tvoří domácnost, jejichž základ tvoří manželský pár (druh, družka) s dětmi nebo bez dětí.⁴⁵ Počet úplných rodin v naší společnosti z velké části klesá.

3.6. Neúplná rodina

Neúplnou rodinu tvoří rodič s jedním nebo více nezaopatřenými dětmi, případně s dalšími členy, například prarodič nebo zaopatřené dítě.⁴⁶ Neúplná rodina může vzniknout z mnoha důvodů. Jedním z důvodů může být například svobodná matka, která žije sama se svým dítětem, tedy úplná rodina v tomto případě nebyla nikdy založena. Dalším důvodem vzniku neúplné rodiny může být smrt rodiče nebo pokud jeden z partnerů opustí rodinu.

3.7. Rodič

Rodiče jsou nositelé symbolického „zákona“ základních pravidel. Jsou dva na to, aby dítěti vymezili hranice, ukázali mu smysl života a byli mu příkladem do života. Matky a otcové sehrávají významnou emocionální a výchovnou roli ve vývoji dítěte. Výsledky detailnějších výzkumů posledních let upozorňují na to, že se oba rodiče částečně liší v interakčních stylech, v didaktickém chování a také v tom, jak se svými dětmi mluví.⁴⁷

⁴⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2. *Rodiny a domácnosti*. [online]. 2004. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1413-04-2004-2__rodiny_a_domacnosti. [cit. 2024-02-26].

⁴⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2. *Rodiny a domácnosti*. [online]. 2004. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1413-04-2004-2__rodiny_a_domacnosti. [cit. 2024-02-26].

⁴⁷ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 140-148

O mužích se říká, že jsou spíše autoritativní, zatímco o ženách se tvrdí, že jsou autoritářské. V rodině musí být jeden z rodičů více autoritativní, aby se udržela rovnováha.⁴⁸

Aby započal morální vývoj člověka, je třeba, aby dítě bylo s otcem, a s oběma rodiči, v kontaktu. Je to z toho důvodu, aby mohlo pozorovat rodičovské modely chování, aby mohlo zaznamenávat jejich kladné či záporné reakce ve vztahu ke svým činům a aby bylo přítomno řešení konfliktů.⁴⁹ Pro zrod svědomí dítěte je přítomnost rodičovských postav v raném vývoji nezastupitelná.

Neuspokojivý vztah mezi rodiči je významnou příčinou psychických poruch v dětském věku.

4. Rodinné prostředí a jeho význam pro psychický vývoj dítěte

Rodina je prostředí, kde je dítě milováno, kultivováno a přijímáno. Již od prvních měsíců života dítěte jsou dítěti předávány sociální hodnoty, normy a pravidla, způsoby komunikace, způsoby uvažování a řešení situací. Zprvu vnímá dítě pravidelnost a stabilitu systému, postupně se rozvíjí tak, že podobnou stabilitu očekává od celku, který ho obklopuje.⁵⁰ Rozvíjení vnějších mezilidských vztahů má dopad na vytváření schémat interpersonálních vztahů obecně a na postupné začleňování jedince do širších sociálních vztahů. Vztah k sobě samému je formován na základě vzájemných vztahů mezi sebou a trvalými partnery rané interakce. V prvních měsících života to jsou vztahy mezi matkou, otcem a sourozenci.

Je nesmírně důležitá trvalost prvotních vztahů, které od raného věku poskytují dítěti v každodenních situacích ukázkou sociálních hodnot, norem a přesvědčení. Od prvního dne jsou dítěti poskytovány zpětné vazby jako například pohlazení, zamračení od maminky, když kousne sourozence a ten se rozpláče.

⁴⁸ *Rodičovská autorita*. Praha: Portál, 2002, s. 88-90. ISBN 80-7178-676-4

⁴⁹ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 99

⁵⁰ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 127-135

Rodinné prostředí je nenahraditelné. Členové rodiny jsou soustředěni na akce toho „nejmenšího“. Reagují okamžitě, jsou vybaveni velkou trpělivostí, tolerancí a kladným vyladěním vůči svému malému členovi. Rodina poskytuje jedinci obraz sebe sama. Nastavuje mu jakési zrcadlo hodnocením jeho konkrétních činů či nápadů. Poskytuje mu permanentní zpětnou vazbu složenou z často nestejných postojů jednotlivých členů rodiny.⁵¹

Z. Helus situuje jedince do určitého společensko-kulturního systému, jehož prostřednictvím se stává osobností.⁵² Tento systém tvoří čtyři základní složky, a to složka hodnotově normativní, složka mezilidsky vztahovou, složka resultativní a osobnostní složka.

U složky hodnotově normativní jsou dítěti předávány sociální hodnoty, nomy a pravidla, způsoby komunikace, způsoby uvažování a řešení situací. Rozvíjení vnějších mezilidských vztahů. Význam složky mezilidsky vztahové spočívá v tom, že vývoj dítěte v rodině je zcela založen na sociální interakci, tedy na navzájem propojeném chování dvou a více členů rodiny. Rodina poskytuje dítěti identifikační vzory, modely chování náležící k ženské a mužské roli.⁵³ Složka resultativní je tvořená materiálními, duchovními a dalšími produkty, jež jsou dítěti předávány v přirozených a neformálních situacích rodiny. Dítě se učí poznávat detailně nejbližší předměty, které je obklopují a má možnost sledovat jejich hodnotu, funkčnost, která je jim ostatními přisuzována. Osobnostní složka systému se týká osobního rozvoje, integrity a pochopení vztahového systému, ve kterém jedinec vyrůstá.⁵⁴

4.1. Vliv prostředí na inteligenci

Podmínky prostředí, které určují, jak se intelektový potenciál jedince rozvine, záleží na výživě, zdraví, kvalitě stimulace, emočním klimatu domova, typu zpětné

⁵¹ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 128

⁵² ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 127

⁵³ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 128

⁵⁴ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 129

vazby vyvolaném chováním. Například výživa v raném dětství může mít dlouhodobý vliv na inteligenci. Máme-li dvě děti se stejnými geny, pak dítě s lepší prenatalní

a postnatální výživou, intelektuálně stimulovanější, s citovým zázemím v rodině a přiměřeně odměňované za intelektuální výkony dosáhne v první třídě vyšší IQ skóru.⁵⁵

Děti z chudých rodin se opoždějí v kognitivním vývoji dokonce už před vstupem do školy. Z tohoto důvodu je třeba jim poskytnout více intelektuální stimulace v prvních letech života.

4.2. Pojetí domova

Vývojová psychologie nás učí, že představa domova se u dětí objevuje za normálních okolností přibližně kolem dvou let věku.⁵⁶ V tomto věku přijímá tzv. rodinnou identitu, to je vědomí, že do určitého lidského společenství patří, má své místo, a že je „svými lidmi“ přijímáno a že má pro každého z nich nějaký význam a nějakou hodnotu. Do představy „svých lidí“ zahrnuje dítě celé lidské společenství, v němž vyrůstá. Tito lidé jsou pro něj známí, nacházejí se ve známém prostředí a dítě se tam cítí bezpečně, tedy doma. Pro dítě v předškolním věku je domov přístavem bezpečí, odkud se vrací z jeho prvních dobrodružných výprav za poznáním okolního světa. Může to být například nástup do školky a s tím spojené pravidelné opouštění domova na dobu určitou nebo neurčitou. Některé děti toto odloučení snášejí hůře a jiné zase lépe. Hůře to snášejí děti, které bývají mimořádně úzkostné a vše vnímají jako zvláště nebezpečné.

Z předškolní doby si neseme do života obvykle i první vzpomínky, které si pak až do stáří dovedeme vyvolávat.⁵⁷ Tyto vzpomínky se často váží k našemu „domovu“.

⁵⁵ ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x. Str. 495

⁵⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 98

⁵⁷ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 99

Dítě ve školním věku už chodí do školy, stejně tak jako jeho rodiče chodí do práce. To, co začalo v mateřské škole, dostalo nyní definitivní a pravidelnou formu.⁵⁸ Školní věk je dobou kamarádství a družného života. Dítě je zapojeno do různých společenských aktivit mimo rodinu. Těmito aktivitami mohou být různé kroužky, sport, organizované i spontánně vzniklé dětské skupinky. Za těchto okolností domov už není jen místem osobní jistoty, ale jakési království. Domov už není jenom pro jeho ochranu a bezpečí, domov je také nyní jeho, takže je možno se jím pochlubit, předvést se a reprezentovat. Svědčí o tom typická tendence pozvat si kamarády dětí domů a ukázat jim svůj domov v nejlepším světle. Dětem moc záleží na tom, aby před kamarády vše dobře vyšlo. Tudíž je velmi ponižuje a bolí, když domácí poměry jsou takové, že se stydí nebo dokonce bojí si přivést někoho domů.

5. Výchova

Výchova dětí je jedním z nejdůležitějších úkolů rodičů.⁵⁹ Výchovných způsobů je hned několik. Děti mohou být vychovávány autoritativním stylem, což má za cíl vychovat z dítěte slušného člověka a v případě neuposlechnutí rodiče následovaly tresty, i fyzické. V tomto výchovném stylu fungovala autorita strachu z trestu či odmítnutí lásky.⁶⁰ Dalším výchovným stylem je styl liberální. Výchova nemá žádné hranice a dítě si může samo vybrat, co je pro něj dobré. Výsledkem takové výchovy jsou jedinci nezdravě sebevědomí, nespolupracující, jsou neschopní utvářet si a udržet vztahy. Zkrátka si myslí, že se jim okolí musí přizpůsobit.⁶¹ Posledním výchovným stylem je styl demokratický. Jedná se o výchovu, která vede děti k samostatnosti a zodpovědnosti dáváním důvěry, povzbuzováním a oceňováním. Takový člověk je v dospělosti samostatný, nezávislý, má respekt

⁵⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 100

⁵⁹ ZAJÍČEK, Jan. *Jak na vyvážený výchovný styl?*. Šance dětem. [online]. 2022, 20.06.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-na-vyvazeny-vychovny-styl>. [cit. 2024-02-28].

⁶⁰ ZAJÍČEK, Jan. *Jak na vyvážený výchovný styl?*. Šance dětem. [online]. 2022, 20.06.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-na-vyvazeny-vychovny-styl>. [cit. 2024-02-28].

⁶¹ ZAJÍČEK, Jan. *Jak na vyvážený výchovný styl?*. Šance dětem. [online]. 2022, 20.06.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-na-vyvazeny-vychovny-styl>. [cit. 2024-02-28].

a úctu k sobě, i ostatním. Respektuje řád a pravidla a problémy dokáže řešit s rozvahou.

5.1. Rodičovská autorita

Pojem autorita má za sebou dlouhou historii. U starých Římanů mělo toto slovo podobný význam, jako ho dnes chápe současná psychoanalýza. Autoritou Římané tehdy rozuměli tvůrčí a výchovný proces. Slovo autorita je totiž odvozeno od latinského slova auctor, což znamená původce. Z něho je možné odvodit dvě definice autority, a tedy dva způsoby jejího chápání. Za prvé se ve slově autorita skrývá vzor, učitel, ten, kdo nás přiměje k činnosti, a za druhé toto slovo vyjadřuje i moc přikazovat a donutit nás k něčemu.⁶²

Rodiče v dnešní době uplatňují autoritu jen s obtížemi. Může to být proto, že pozapomněli, že se autorita neuplatňuje jen pomocí příkazů a zákazů. Jsou rodiče, kteří nestrpí ani sebemenší vybočení z pravidel či sebemenší neposlušnost. Kromě základních pravidel je však každé další pravidlo relativní, a proto dítě, které se s rodiči snaží vyjednávat, nemusí být nutně neposlušné, i když by mělo vědět, o čem je ještě možné diskutovat a o čem ne.⁶³

Jsou dva způsoby, kterým rodiče vychovávají své děti. První způsob výchovy spočívá ve stejném vzorci výchovy, podle kterého byli vychováváni oni sami. Ti, kteří byli vychováváni příliš autoritativně, nedokážou pak své děti potrestat. Protože dostanou-li se do situace, kdy se musí rozzlobit, vybaví se jim jejich traumatizující zážitky z dětství. Nebo se naopak s autoritativním jednáním ztotožní a v takové situaci začnou na dítě křičet nebo ho bít. Nevědomky se přitom chovají stejně jako kdysi jejich rodiče k nim.⁶⁴

⁶² SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 37-38

⁶³ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 38

⁶⁴ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 40

5.2. Tresty

Ať je trest jakýkoli, dítě musí chápat jeho smysl. Samoučelné tresty, při kterých si dokazujeme svou všemohoucnost dospělých, nemají smysl a mohou mít pro dítě vážné následky.

Trest, který má v očích dítěte smysl a který má výchovnou hodnotu, musí následovat bezprostředně po prohřešku a nesmí dítě před ostatními ponižovat. Pokud je však trest příliš přísný, příliš tvrdý, opožděný nebo ho dítě považuje za nespravedlivý, může v něm vyvolat hněv a pocit křivdy.⁶⁵

Tresty stejně jako zákazy musí být smysluplné a přiměřené. Trest je odplata za chybu.

Dítě se potřebuje vyvztekat, ale svému vzteku musí dát určitou formu. U některých dětí není vztek určen k veřejné podívané. Dítě se dokáže vyvztekat samo v pokoji a potom dále pokračovat například s večeří, s rodiči, kteří se mezitím také uklidnili.

Cílem trestu není dítě pokořit, nebo ponížit, ale pomoci mu, aby si uvědomilo, co udělalo špatně a ulehčit mu od pochybení. Tato metoda však nezabírá u příliš malých dětí. Například u dítěte kolem jednoho roku je lepší plácnout ho přes ručičku nebo nožičku, pokud zlobí. Jinými slovy nezlobí dítě, zlobí ručička nebo nožička. Existuje totiž riziko, že by se dítě natolik ztotožnilo se slovy „Ty jsi ale zlobivý kluk, ty jsi ale zlobivá holčička“, že by se z něho pak skutečně stalo zlobivé dítě. Jako další možnost je říct dítěti, že si „hraje na zlobivého“, než abychom mu řekli, že „je zlobivé“. Trest by neměl být ani krutý, ani jinak přemrštěný. Musí být ale spravedlivý.⁶⁶ Pokud je trest spravedlivý a není příliš přísný, dítě ho přijme a uzná, že si ho zasloužilo.

Větší dítě naopak potřebuje být potrestáno za chyby, které udělalo, tím způsobem, že za to dostane trest. Můžeme mu navrhnout nápravu a už se k tomu víc

⁶⁵ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 63-64

⁶⁶ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 65-66

nevracet. Když dítě skrývá, že udělalo nějakou hloupost, může za to pociťovat vinu.⁶⁷

5.3. Děti potřebují hranice

Mnozí rodiče mylně chápou správnou výchovu jako absenci hranic a pravidel, jelikož spousta rodičů se nedostatečně vypořádává s vlastní životní a rodinnou historií. Jen výchovatelská osobnost může stanovit hranice, osobnost, která přijímá sama sebe a zároveň se cítí přijímána se všemi svými přednostmi a nedostatky.⁶⁸ Ten, kdo stanovuje hranice, musí zároveň přemýšlet, jak reagovat, když dítě hranice poruší a nedodrží se ujednané dohody.⁶⁹

Čím více dětí je vychovááno k samostatnosti a autonomii, tím spíše potřebují hranice. Bez samostatnosti a autonomie není možné vědomí vlastní hodnoty, vlastní identity, není možná důvěra ve vlastní možnosti a síly a odvaha přijímat nové výzvy.⁷⁰

Děti potřebují čitelné a pevné osobnosti. Cítí-li děti pevnost, jsou schopny se orientovat. Pevnost vytváří hranice, kde však hranice chybí, vládne nejistota a děti se pokoušejí hranice testovat a zjišťovat, jak daleko mohou zajít. Pevnost nemá nic společného s křikem, s fyzickým či psychickým násilím nebo s panovačností. Spíše se jí rozumí určitost v postojích a hlase, vnitřní klid, uvolněnost a vzájemná úcta.⁷¹

Rodiče, kteří jsou ve výchově svých dětí lhostejní, se často místo stanovování jasných pravidel uchylují pouze k zákazům a trestům.⁷² Ty však mají na děti spíše negativní vliv, protože se snaží lámat dětskou vůli. Tresty a zákazy nejsou tedy

⁶⁷ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 65-66

⁶⁸ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5. Str. 21

⁶⁹ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5. Str. 93

⁷⁰ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5. Str. 128

⁷¹ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5. Str. 23

⁷² ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5. Str. 31

vhodným prostředkem ke stanovení hranic. Zákazy vedou děti k tajnostem a lžím a tresty vytvářejí bloky. Tresty sice mohou mít krátkodobý úspěch, ale posléze plodí negativní chování a postoje.⁷³

5.4. Agrese

Agrese je typickou reakcí na vztek, může se vyskytnout i z jiných důvodů. Podle rané psychoanalytické teorie je agrese pud vyvolaný frustrací. Teorie sociálního učení říká, že agrese je naučená odpověď. Agrese je jakákoli forma chování, jehož cílem je někomu ublížit nebo ho nějak poškodit.⁷⁴

Hypotézu, že agrese je základní pud (jako hlad), podporují studie, které ukazují na biologický základ agrese.⁷⁵ Lidská agrese má biologické základy, u mužů je to například hladina testosteronu. Agresivní chování u lidí je pod kontrolou mozkové kůry. U většiny lidí je četnost výskytu agresivního chování a jeho forma determinována především minulou zkušeností a sociálními vlivy.⁷⁶

Výzkumy ukazují, že agrese po agresivním chování vzrůstá nebo zůstává na téže úrovni. Nepřímá nebo skrytá agrese má podobné důsledky.⁷⁷

5.5. Imitace agresivního chování dospělých dětmi

Jedním zdrojem důkazu teorie sociálního učení jsou studie, které ukazují, že agresi lze, podobně jako každé jiné odpovědi, naučit imitací. Děti z mateřské školy, jež sledovaly dospělé, kteří se chovali agresivně různým způsobem vůči velké nafukovací panně, potom napodobovaly mnoho činů dospělých, včetně i těch neobvyklých.⁷⁸

⁷³ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5. Str. 93

⁷⁴ ŠANCE DĚTEM. *Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná*. [online]. 2018, 16.10.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde-je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna>. [cit. 2024-03-07].

⁷⁵ ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x. Str. 462

⁷⁶ ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x. Str. 462

⁷⁷ ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x. Str. 462

⁷⁸ ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x. Str. 457

Na dětech byl proveden experiment, při němž se dětem promítaly dva různé filmy verzí modelového agresivního chování. Jedna verze obsahovala dospělého člověka, který se chová agresivně k nafukovací panně. Druhá verze ukazovala kreslenou postavu, která se taktéž chovala agresivně. Děti, které sledovaly jeden ze dvou filmů, se chovaly vůči nafukovací panně stejně agresivně jako děti, které sledovaly živý model předvádějící agresivní chování.⁷⁹ Díky těmto studiím vychází najevo, že pozorování živých nebo nafilmovaných modelů agresivního chování zvyšuje pravděpodobnost agresivního chování u diváka. Toto může být jeden z důvodů, proč jsou děti, které rodiče krutě trestají, nadprůměrně agresivní. Model agresivního chování jim totiž poskytují jejich rodiče.

5.6. Syndrom CAN

Syndrom CAN můžeme definovat jako jakékoli nenáhodné, vědomé i nevědomé konání rodičů, vychovatelů nebo jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, v krajním případě může způsobit jeho smrt.⁸⁰

5.7. Dětská kresba a její využití v diagnostice syndromu CAN

Dětská kresba je jedním z nejvhodnějších přístupů k poznání osobnosti dítěte a jeho vývoje. Kresba dětí se vyvíjí v závislosti na jednotlivci, tedy jeho vývoji, a to bez ohledu na jeho umělecké schopnosti. Prostřednictvím dětské kresby mohou psychologové komunikovat o bolestných tématech, o nichž dítě samo nedokáže, nemůže nebo nechce hovořit. Dětská kresba je nejpřirozenějším prostředkem komunikace. Dítě si prostřednictvím kresby přehrává svoje radosti, starosti nebo problémy. Kresba mu umožňuje vypovědět jeho zážitek v jiné, umělecké, a hlavně bezpečnější formě.⁸¹

⁷⁹ ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x. Str. 458

⁸⁰ ŠANCE DĚTEM. *Syndrom CAN*. [online]. 2012, 22.09.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/syndrom-can>. [cit. 2024-02-19].

⁸¹ MYDLÍKOVÁ, Eva; SLANÝ, Jaroslav a KOVÁČOVÁ, Mariana. *Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Přeložil Milada HOLÍČKOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1834-0. str. 42

V současnosti je dětská kresba využívána především psychology. Diagnostiku provádí zkušení odborníci, kteří se dlouhodobě věnují tématu dětské kresby a dětem se syndromem CAN.

5.8. Domácí násilí

Dítě je nejen objektem lásky, péče a něhy, ale i možným snadným terčem zloby, frustrace a agrese. Ve spektru forem domácího násilí je zřejmě nejzávažnější problém týraného dítěte. Za hlavní příčiny jeho zneužívání a týrání v rodině můžeme považovat duševní poruchy jednoho z rodičů, vlastní zkušenosti z dětství jednoho či obou rodičů či nechtěné dítě jako zástupný důvod k uzavření manželství.⁸²

Rodina, neboli rodiče a ostatní členové rodiny mohou projevovat svůj negativní vztah k dítěti formou pasivní či aktivní agresivity. V prvním případě jde o projevy zanedbávání dítěte či neuspokojování jeho základních potřeb. Zatímco aktivní agresivita nese výrazné znaky fyzického násilí vůči dítěti, a to zejména cestou přehnaných tělesných trestů či psychicky zničujícím ponižováním, podceňováním, osočováním, obviňováním, a zesměšňováním dítěte a neuspokojováním potřeby citového přijetí.⁸³

Agresivita vůči potomstvu, rodičů vůči dětem, je aktivitou, která způsobuje dětem újmu a je tak socio-patologickou či dokonce kriminální záležitostí. Stejně jako agrese partnerská.⁸⁴

Ve věci agrese v rodině je důležité připomenout, že přehnaně agresivní chování má kořeny v dětství. Pouze ve výjimečných případech je nadměrná agresivita zakódovaná v mozku lidí a jejich nervovém systému.

⁸² SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1. Str. 74

⁸³ SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1. Str. 75

⁸⁴ SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1. Str. 82

6. Problémové dítě

Dítě může být problémové na základě vrozených vlastností neboli genetiky nebo v návaznosti na výchovu rodičů.

Problémové děti se odlišují od ostatních dětí tím, že jsou mimořádné. Jsou to normální děti, které jsou mimořádně emocionální, vytrvalé, citlivé, vnímavé a neochotné ke změně ve srovnání s druhými dětmi.⁸⁵ Tyto vlastnosti mají všechny děti, avšak problémové děti je mají v mnohem větší míře. Charakteristickými vlastnostmi pro problémové děti jsou emocionálnost – mají velmi hlasitý projev, vytrvalost – jdou si za svými cíli, citlivost – jsou vysoce citliví, vnímavost – všimnou si všeho, přizpůsobivost – nemají rády změny. Existují také doplňkové vlastnosti, které nejsou vlastní všem problémovým dětem.⁸⁶ Jde o pravidelnost – děti se nedokáží naučit dodržovat režim, energie – neustále potřebují vyvíjet nějakou aktivitu, první reakce – potřebují více času než jsou připraveny něco přijmout, nálada – málo se usmívají a mohou mít sklon k pláči. Je nutné podotknout, že každé problémové dítě je jiné a nemusí mít nutně všechny charakteristické vlastnosti.

6.1. Drogové závislosti

U problémových jedinců mohou vzniknout mnohem rychleji různé typy závislostí. K nejčastěji udávaným důvodům vzniku drogové závislosti mezi dnešní mládeží patří experimentující módnost okusit „zakázané ovoce“, tedy drogu, zkratkovitá víra v řešení psychických poruch, nedostatek sebevědomí, přizpůsobování se hodnotově dominující partě, „protest“ proti nesrozumitelnému či lhostejnému světu, únik před povinnostmi, zodpovědností nebo problémy.⁸⁷

⁸⁵ KURCINKA, Mary Sheedy. *Problémové dítě v rodině a ve škole: [dítě mimořádně citlivé, vnímavé, tvrdohlavé, aktivní]*. Rádcí pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-174-6. Str. 9

⁸⁶ KURCINKA, Mary Sheedy. *Problémové dítě v rodině a ve škole: [dítě mimořádně citlivé, vnímavé, tvrdohlavé, aktivní]*. Rádcí pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-174-6. Str. 12-13

⁸⁷ SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1. Str. 14

7. Když v rodině chybí jeden z rodičů

Rodiny s jedním rodičem představují stále častější rodinný typ. Může jít o situace vzniklé rozvodem, rozchodem, ovdověním nebo porodem dítěte mimo manželství. V případě úmrtí, což je zvláště traumatizující, je nejtěžší pocit prázdnoty a neschopnost vypořádat se se smutkem po zemřelém rodiči.⁸⁸

Statistiky uvádějí, že 1,5 – 1,8% dětské populace do věku 15 let postihuje úmrtí aspoň jednoho z rodičů, a to častěji otce než matky.⁸⁹ V odborné literatuře se věnuje velmi málo pozornosti úmrtí rodičů a jeho důsledkům pro život rodiny a další vývoj dítěte. Přitom jde o velmi závažný problém.

7.1. Když v rodině chybí matka

Role matky je vždy chápána jako milující a chránící, laskavá a něžná. Podle britského pediatra a psychoanalytika Donalda Woodse Winnicotta neplní-li matka dobře svou roli nebo dokonce zcela v rodině chybí, představuje to pro dítě nebezpečí v podobě depresí nebo delikventního chování, jako jsou například drobné krádeže či lhaní. Dítě totiž hledá způsob, jak kompenzovat absenci „dostatečně dobré matky“, to znamená matky, která svému dítěti rozumí a reaguje na jeho podněty.⁹⁰ Pro dospívající dívky může být náročné vyrůstat a potýkat se s pubertou bez matky.

7.2. Když v rodině chybí otec

Nepřítomnost otce v rodině může mít různé příčiny. Může to být zapříčiněno například rozchodem rodičů, pracovními důvody nebo úmrtím.⁹¹ Otec je v rodině

⁸⁸ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 88

⁸⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 88

⁹⁰ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 78-79

⁹¹ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 84

stejně důležitý jako matka. I když se rodiče rozejdou, je pro dítě zásadní udržovat kontakt s otcem. Ze začátku to může být pro oba rodiče složité.

Je nutné zdůraznit, že otec získal v naší společnosti zvláštní postavení. Sigmund Freud na toto téma ve své knize *Člověk Mojžíš a monoteistické náboženství* napsal: „Právě rodičovská autorita, především autorita despotického otce, ohrožuje dítě svou mocí trestat. Nutí ho zřít se pudového jednání a zároveň dítě učí, co je dovoleno a co je zakázáno“.⁹² Většina odborníků uznává důležitost otcovské role. Nové uspořádání rodiny (rozvody, uzavírání druhých manželství, přítomnost pouze jednoho z rodičů,..) způsobují, že je tato role čím dál tím nejistější.

Malé dítě potřebuje pocit bezpečí a ochrany, a pokud otec odejde z rodiny, je nutné to dítěti říci a vysvětlit mu to.⁹³ Dítě pak později najde ochranu u matky a až později bude chlapec nebo dívka potřebovat skutečnou přítomnost mužského prvku v rodině. V každém věku potřebují děti vědět, že matka není jen matka, ale také žena, která má ráda určitého muže.

8. Vztahy mezi rodiči a blízkými

8.1. Partnerský vztah rodičů

Vztahy rodičů mezi sebou jsou rozhodující pro rozvoj dítěte. Rodiče poskytují svému dítěti v průběhu přirozených společných aktivit ničím nezastupitelný komplementární model chování dvou pohlavních pólů zastoupených v přírodě. Jakékoliv nahrazování rodičů v jeho prvních letech života komplikuje dítěti do značné míry chápání signálů, které mu okolní svět vysílá.⁹⁴

⁹² SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 83

⁹³ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 87

⁹⁴ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 153

Partnerský vztah rodičů je takzvanou páteří tohoto prostředí. Vztah rodičů mezi sebou má nesmírný vliv na dítě. Lidské bytosti přicházejí na svět s nedovyvinutým mozkem a jeho vývoj je závislý na prostředí, v jakém dítě vyrůstá.⁹⁵

Vše co se děje mezi manželi, rodiči, vychovateli a všemi, se kterými děti vyrůstají, se nutně týká i dětí. Dítě sice neví přesně, co se děje, ale má jasný pocit, že se děje něco nedobrého.⁹⁶ I když si rodiče myslí, že dítě vynechávají ze svých hádek a snaží se chovat normálně, je to málo platné.

8.2. Rozchod rodičů

Rozpad manželství a rozpad rodiny představují jedno z nejsvízelnějších období, a to nejen pro přímé účastníky rozvodu, popřípadě rozchodu, tj. pro rodiče a děti, ale často pro celou širší rodinu.⁹⁷ Má své aspekty sociální, právní, emoční, etické a zcela pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické.⁹⁸ V naší zemi není rozvod či rozchod rodičů ojedinělým jevem, právě naopak, počet rozvádějících se rodin se drží na vysoké úrovni.

Rozchod či rozvod rodičů je pro dítě citově velmi náročná záležitost, která záleží na stupni vývoje dítěte. Malé dítě potřebuje pocit bezpečí a ochranu, pokud odejde z rodiny jeden z rodičů, je nutné to s dítětem probrat a vysvětlit mu to. V každém věku potřebují děti vědět, že rodič, se kterým žije, není jen jeho rodič, ale i muž nebo žena, a že je normální, že po rozchodu mají rádi i jiného muže nebo ženu.

Pokud dítě během svého oidipovského období zůstane samotné pouze s jedním z rodičů, může mu to připadat jako prohra nebo výhra. Jako prohra mu to bude připadat jestliže zůstalo s rodičem stejného pohlaví, a jako výhra, zůstalo-li s rodičem opačného pohlaví.⁹⁹ Svěření dítěte do jednoho z rodičů bývá většinou

⁹⁵ PARTNERSKÁ CESTA. *Vliv partnerského života rodičů na děti*. [online]. Dostupné z: <https://partnerskacesta.cz/vliv-partnerskeho-zivota-rodicu-na-deti/>. [cit. 2024-02-14].

⁹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 30

⁹⁷ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 39

⁹⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 39

⁹⁹ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 87

výsledkem vyjednávání mezi rodiči, ale promítá se do něj i nevědomé přání dítěte. Ať je to jakkoli, dítě vždy pociťuje ztrátu toho rodiče, od kterého je odloučeno.¹⁰⁰

Rozvod či rozchod nemusí mít ničivé následky, pokud jím rodiče projdou klidně a kultivovaně. Nejhorší úzkost pociťuje dítě, když s ním nikdo o rozvodu nemluví nebo mu o rozvodu rodičů lže. Rodiče se musí odhodlat o rozvodu hovořit. Některá slova mohou dítěti umožnit, aby vyjádřilo své obavy a otázky.¹⁰¹

Rozvedený otec nebo matka mizí ze života dítěte jen částečně, fyzicky dále existují, objevují se a zase odcházejí, do života dítěte mohou dále zasahovat a musí se s nimi stále počítat.

8.3. Následky rozchodu rodičů

Velmi často se u dítěte během rozvodu a po rozvodu zhorší školní výkon. Nejvíce se projevuje ve zhoršeném prospěchu, přestože dítě předtím dobře prospívalo. V důsledku stresu se v dítěti projevuje stále více napětí a úzkosti. To vede ke zhoršení koncentrace a ke špatnému zhoršenému výkonu. Dítě je za svůj špatný školní prospěch trestáno a rodiče si navzájem vyčítají, že špatný školní prospěch je důsledkem nesprávné výchovy jednoho či druhého. Dítě ztrácí zájem o školu, protože se mu stává zdrojem utrpení, tím se opět zhoršuje jeho výkonnost a bludný kruh se uzavírá.¹⁰²

Zhoršení školního prospěchu je odlišné u chlapců a u dívek. U chlapců je zhoršení školního prospěchu podmíněno jejich neobvyklým, často agresivním chováním, které je přirozeným výsledkem dlouhodobé frustrace. Učitelé pak takové chování „odměňují“ dalším zhoršením klasifikace nebo poznámkami. Proces zhoršení školního výkonu u dívek probíhá jinak, je méně nápadný. Dívky z rozvedených

¹⁰⁰ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 87

¹⁰¹ SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4. Str. 87-88

¹⁰² MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 44

rodin jsou více staženy do sebe, jejich chování není tolik neobvyklé, nicméně úzkost a s ní související poruchy koncentrace se projevují také.¹⁰³

Všechny stresové situace, kterým je dítě v průběhu rodinného rozvratu a rozvodu rodičů vystaveno, mohou vést nejen k poruchám vývoje osobnosti dítěte, ke vzniku různých psychopatologických obrazů, ale také, zvláště u chlapců, k antisociálnímu chování.¹⁰⁴ U dospívajících, kteří takové chování projevují, jsou nadměrně zastoupeny právě osoby, které prožily těžký a dlouhodobý rodinný rozvrat.

8.4. Prarodiče

Hovoříme-li o významných sociálních vztazích předškolního dítěte, je třeba uvést druhou alternativní rodičovskou dyádu. Prarodiče mohou k rodinám svých dětí a následně k vnoučatům zaujmout mnohé pozice. Prarodiče poskytují jiné modely chování a jsou v rodině často přítomni.

Prarodiče vnášejí do interakce s dítětem tvořivost, uvolněnost, nezatížený cit bezprostřední zodpovědnosti za vývoj dítěte. Role prarodičů se projevuje zvláště v některých vývojových obdobích dítěte, kdy rodiče často sami neunesou množství přebytečné energie, a to na konci období batolete a v době předškolního věku.

Pro kvalitu řečového vývoje dítěte mají značný význam prarodiče. Často to jsou totiž oni, kdo dlouhé hodiny trpělivě odpovídají na opakující se otázku „Proč?“. Dítě dává svým prarodičům pocit sounáležitosti a smysluplnosti života. Umožňuje jim vracet se ve vzpomínkách do minulosti, tedy do jejich dětských let.

Prarodiče poskytují dítěti další role, které má dítě možnost pozorovat.¹⁰⁵ Pro případ, že je rodina neúplná nebo dysfunkční, mohou prarodiče sloužit jako náhradní identifikační vzor.

¹⁰³ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. Str. 44

¹⁰⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. str. 46

¹⁰⁵ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. Str. 158-159

Prarodiče a vnoučata si většinou rozumějí a poskytují si navzájem naplňování důležitých životních potřeb. Dítě je významným posluchačem, který se zájmem naslouchá vyprávění prarodičů. Umí také velmi spontánně vyjádřit své pocity vůči nim.

Existují však prarodiče, kteří nemají chuť starat se o svá vnoučata. Mnozí si chtějí užívat bezstarostný život, nebo bydlí tak daleko, že častý kontakt s vnoučaty není možný. Nesmí se také zapomenout na ty, kdo jsou příliš „mladí“ na klasickou dědečkovskou či babičkovskou roli, nebo na prarodiče, kteří už zemřeli.¹⁰⁶

Shrnutí teoretické části

V teoretické části dospěla práce k závěru, že vztahy v rodině mají zásadní vliv na vývoj dítěte. Dítě dokáže cítit stres z matky už jako plod. Po 6. měsíci těhotenství je plod schopen převádět pocity na emoce a je formován přímo citovým obsahem matčiných informací. To znamená, že jakýkoliv stres ze strany matky může působit negativně na dítě. Dítě je zrcadlem chování rodičů. Rodiče poskytují dítěti vzor chování v každodenním životě a v běžných situacích. Kromě mateřského a otcovského vzoru děti formuje také vzájemný vztah rodičů. Tento vzájemný vztah je významný pro rozvoj dítěte. V životě dětí jsou velmi důležití i prarodiče, kteří mohou dítěti nahradit vzor, pokud dítě pochází z dysfunkční rodiny.

Rodinné prostředí je pro dítě nenahraditelné. Poskytuje mu zpětnou vazbu. Pokud jsou vztahy v rodině natolik rozvrácené a dojde k rozvodu rodičů, mělo by se dbát na aktuální stav dítěte. Během rozvodu, nebo bezprostředně po rozvodu či rozchodu rodičů se u dítěte může zhoršit školní výkon. Dítě se nedokáže soustředit, protože je zahlceno problémy, které se dějí v rodině.

¹⁰⁶ HAUSER-SCHÖNER, Isabella. Děti potřebují prarodiče. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3. Str. 97

PRAKTICKÁ ČÁST

9. Předmět a vymezení praktické části

V návaznosti na cíl práce se praktická část zabývá vlivem vztahu rodičů v úplné a neúplné rodině na vývoj dítěte. V praktické části nahlédneme do života dětí, které vyrůstaly v úplné a neúplné rodině, jaký vliv měl vztah rodičů na jejich vývoj a co si dítě odneslo do života. Celkem bylo sestaveno pět kazuistik. Tyto kazuistiky se zabývají dětmi, které vyrůstaly v úplné nebo neúplné rodině.

Na úvod je důležité zmínit, že děti z úplné rodiny nemusí být nutně bezproblémové a děti z neúplné rodiny problémové. Úplná rodina nemusí být funkční a neúplná rodina nemusí být nefunkční. Nefunkční rodina může mít na vývoj dítěte mnohem horší vliv, než kdyby dítě žilo v rodině jen s jedním z rodičů. Vztahy v úplné rodině nemusí být nutně v pořádku a zdravé. Na druhou stranu vztahy v rodině neúplné nemusí být pochroumané. Vše je o lidech a hlavně o tom, jak se ať už v úplné nebo neúplné rodině komunikuje, jaké mezi sebou mají členové rodiny vztahy a jak se snaží celou situaci zvládat.

10. Použité metody zkoumání

Ke zpracování praktické části bakalářské práce byla použita kvalitativní výzkumná metoda. Na základě kontaktu s rodinami bylo sestaveno pět kazuistik. Neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum.¹⁰⁷

11. Výzkumné předpoklady

V návaznosti na teoretickou část bakalářské práce vyplývají předpoklady výzkumného šetření, které zní:

1. Má kvalita a úroveň komunikace mezi rodiči vliv na děti?
2. Mají děti z rozvedené rodiny dobrý vztah s nevlastní matkou?

¹⁰⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 49

3. Podepíše se agresivní výchova na dětech?
4. Liší se neúplné rodiny v přístupu k rodičovství a výchově ve srovnání s úplnými rodinami?
5. Projevují se u dětí z rozvedené rodiny psychické problémy?

12. Popis vzorku

V tomto kvalitativním výzkumu bylo vytvořeno pět kazuistik rodin. Tři rodiny jsou úplné a dvě neúplné. Zdrojem kazuistik, a zároveň i zdrojem informací jsou rodiny z autorčina okolí, které jsou jí blízké a jejich příběhy byly rozkryty. Tito účastníci byli vybráni pro studii vzhledem k jejich relevanci pro danou problematiku, která je řešena v bakalářské práci.

Vzhledem k citlivosti tématu a jejich zkušenostem zůstanou jména rodin v anonymitě.

13. Rozbor kazuistik

Jednotlivé kazuistiky vychází z poznatků, na základě kontaktu s rodinami. Byly vytvořeny přehledné kazuistiky, které obsahují informace o rodinách, jejich vztazích, problematice, se kterou se rodina potýká a řešení konfliktů. Celé kazuistiky jsou umístěny v přílohách bakalářské práce.

Kazuistika č. 1

Identifikace rodiny:

Rodina se skládá z rozvedených rodičů a tří dětí, dvou synů a jedné dcery. Dcera je dospělá, ale stále žije v domě rodičů. Rodina je neúplná v důsledku rozvodu rodičů. Dva mladší synové jsou ve střídavé péči.

Rodinné vztahy:

Rodiče dětí se rozvedli kvůli tomu, že si otec dětí našel novou přítelkyni. Děti otcovu novou přítelkyni nemají rády a chtějí být hlavně s matkou. Soud nařídil nezletilým dětem střídavou péči. Střídavá péče spočívá v tom, že děti žijí ve svém rodném domě a jeden týden se o děti stará otec, další týden se stará o děti matka a otec je u své přítelkyně. Prarodiče ze strany otce se od rozvodu straní svých vnoučat a rozvod dávají za vinu matce dětí.

Problematika:

U nejmladšího syna se začaly objevovat psychické problémy, začal být úzkostný a opožděný oproti dětem v jeho věku. Nechce být s otcem a často dělá hysterické scény. S rozvodem rodičů se mu zhoršil prospěch ve škole a začal být antisociální. Nechce být ve větším kolektivu lidí a nejlépe se cítí doma.

Řešení konfliktů a problémů:

Rodiče dětí si své konflikty vyřizují před dětmi. Když je však ale chtějí vynechat z hádky, vyměňují si argumenty formou SMS. Vztahy v rodině jsou natolik vyhoceny, že každý další konflikt celou situaci zhorší. Otec matku uráží, ponižuje ji a nadává jí před dětmi.

Kazuistika č. 2

Identifikace rodiny:

V neúplné rodině žijí dvě děti a matka. Otec a matka spolu po rozvodu vycházejí dobře. Děti jsou svěřeny do péče matce, ale pravidelně navštěvují otce. Otec žije v rodinném domě s jeho novou manželkou.

Rodinné vztahy:

Otec opustil rodinu kvůli nové známosti. Po rozvodu rodičů neměly děti nastavené hranice ve výchově. Oba rodiče se předháněli v tom, kdo bude lepší a větší kamarád. Tím pádem děti využívaly střídavou péči k tomu, že si mohly dělat, co

chtěly. A vždy dostaly, co chtěly. Děti mají otcovu manželku rády, nezasahuje do jejich výchovy, ani se s nimi nedohaduje. Vše s dětmi řeší otec.

Problematika:

Tím, že si děti mohly dělat co chtěly, nebyly zvyklé na zákazy. Mladší dítě začalo být vzteklé vždy, když mu někdo něco zakázal. Myslelo si, že svou vzteklostí dosáhne svého. Tyto záchvaty vzteku mladší dítě předvádělo i před cizími lidmi. Těmito záchvaty vzteku trpí i v dospělosti, jen změnily podobu. Už to neventiluje před okolím, ale jen před rodinou.

Řešení konfliktů a problémů:

Dobrym příkladem pro děti je, že rodiče spolu vycházejí dobře i po rozvodu a neponižují se navzájem před dětmi. Otec dětí řeší konflikty poněkud zvláštním způsobem. Do svých problémů s dětmi vtahuje matku dětí a přeje si, ať jim domluví. Matka dětí naopak problémy řeší pouze s dětmi a otci se vše zatajuje. Častým případem řešení konfliktů mezi matkou a dětmi je, že se matka dětem omluví a vše zametou pod koberec.

Kazuistika č. 3

Identifikace rodiny:

V rodině vyrůstalo pět dětí s velkými věkovými rozdíly. Matka celý život pracovala, aby uživila tak početnou rodinu. Otec byl alkoholik a velmi výbušný člověk. Často ho dokázala vytočit maličkost. V brzkém věku zemřel otec dětí, a tak se z rodiny stala neúplná rodina. Tato kazuistika se nejvíce zabývá prostředním dítětem.

Rodinné vztahy:

Rodina se často stěhovala vzhledem k výbušné povaze otce. Otec byl alkoholik a choval se agresivně k celé rodině, i k okolí. Agresivní chování otce vůči dětem mělo negativní následky na fyzické a duševní zdraví dětí, ale také na jejich dlouhodobý vývoj a pocit sebeúcty. Matka se starala o domácnost a zvířata. Otec chodil často po hospodách. Po smrti otce se nejstarší dcera v rodině brzy vdala a

odešla z domova. Nejstarší syn odešel na vojnu, a tak péči o děti zastávala hlavně prostřední dcera. Matka na děti vzhledem k její pracovní vytíženosti nestačila.

Problematika:

Vzorové chování z této rodiny si děti přenesly i do svých partnerských vztahů. Toto chování ovlivnilo sebevědomí dětí, ale hlavně sebevědomí prostředního dítěte, kterým se tato kazuistika zabývá nejvíce. Chování otce vůči dětem mělo za následek, že sama žena (prostřední dítě z rodiny) byla agresivní ke svým vlastním dětem. A to i přesto, že otcovy metody výchovy odsuzovala. Nastavovala svým synům příliš přísné hranice, které synové zkoušeli porušovat. Reakcí jejich dětí na příliš přísné hranice bylo „rebelování“, což znamenalo pokusení porušit hranice a neposlechnout matku. Neuposlechnutí matky znamenalo pro děti fyzické tresty.

Řešení konfliktů a problémů:

V rodině, kde prostřední dítě vyrůstalo, se problémy neřešily slovně, ale fyzickými tresty. Zdrojem konfliktů byl problémový otec, kterého dokázalo k agresi vyprovokovat cokoliv. Matka dětí se celou dobu tvářila, že se nic neděje a problémové chování otce dětí neřešila. Smrtí otce se výchova dětí přesunula na prostřední dítě. Matka musela pracovat, aby uživila rodinu. Dovršením osmnácti let se prostřední dítě (žena) odstěhovalo od matky a sourozenců. Založila si vlastní rodinu s manželem. Zprvu se žena snažila konflikty a problémy se svými syny řešit slovně. Pravidelně si sedli a povídali si o tom, co koho trápí a jaké mají problémy v rodině. Avšak ani ona se neubránila a své děti často fyzicky trestala.

Kazuistika č. 4

Identifikace rodiny:

Manželský pár spolu vychovává dvě děti. Bydlí v rodinném domě za Prahou. Na první pohled působí jako šťastná rodina, v soukromí se ale potýkají se vzájemnými konflikty mezi manžely.

Rodinné vztahy:

Manželský pár spolu moc dobře nevychází a dochází mezi nimi k častým konfliktům. Otec se chová nevhodně k matce svých dětí. Ponižuje ji a uráží před dětmi. Zakazuje jí chodit ven s kamarádkami, protože je nemá rád. Nelíbí se mu práce ženy a nejraději je, když ji má pod dozorem. Matka dětí si toto chování nenechává líbit, a tak vystupuje proti svému manželovi.

Problematika:

Manželka zjistila, že jí byl její manžel nevěrný, a že má další dítě s jinou ženou. Manželka s tímto faktem manžela konfrontovala a manžel tak poprvé fyzicky napadl svou ženu. Děti byly svědky fyzického napadení matky, což mělo emocionální a psychický dopad na jejich pohodu a bezpečí v rodinném prostředí. Po tomto incidentu mezi rodiči začala starší dcera trpět nočními můrami. Mladší dcera se občas v noci pomočuje.

Řešení konfliktů a problémů:

Manželský pár řeší konflikty před dětmi. I když si matka dětí nepřeje, aby to děti slyšely, ne vždy se povede, že děti nejsou součástí konfliktů. Manžel si svou zlost a konflikty řeší skrze děti. Bere děti na výlet a neoznámí to své ženě, i když dobře ví, že žena má s dětmi jiné plány.

Kazuistika č. 5

Identifikace rodiny:

Manželé ve svém láskyplném vztahu vychovávají dvě dcery. Rodina neprojevuje žádné významné problémy a představují harmonickou rodinu. Oba manželé vyrostli v úplné rodině, a tak svůj vzor z domova přenáší i dále na své děti.

Rodinné vztahy:

Členové rodiny si navzájem sdílí lásku. Rodiče podporují své děti ve volnočasových aktivitách. Rodina vytváří zdravé prostředí pro vývoj dětí. Výchova

dětí je respektující, avšak mají pevně nastavené hranice, které děti respektují a nepokoušejí se je porušovat.

Problematika:

V tomto případě nehrozí negativní problematika, budoucnost se jeví spíše pozitivní. Dá se očekávat, že děti manželského páru mají správnou představu o tom, jak vypadá zdravý partnerský vztah.

Řešení konfliktů a problémů:

V rodině se konflikty řeší s chladnou hlavou. Rodiče děti netrestají fyzicky, ale snaží se problémy řešit na základě komunikace s nimi. Konflikty v této rodině nevznikají často. Své problémy a konflikty řeší kompromisem.

14. Výsledky

V kazuistice č. 1 měl nesoulad mezi rodiči negativní vliv na psychickou pohodu dítěte. Celá tato situace je z autorčina pohledu zapříčiněná otcovým odchodem k jiné partnerce a jeho následným agresivním chováním vůči matce. Dlouhá léta spokojené a klidné manželství se proměnilo v prostředí plné hádek a útoků, a tak se děti otce začaly bát. Čím více bude otec nutit děti, aby s ním trávily čas, tím horší jejich vztahy budou. Děti se budou vzpírat a otec se bude rozčilovat a myslet si, že je matka poštvává proti němu. Je velmi pravděpodobné, že si synové ponesou trauma z rozvodu rodičů na celý život. A na toto období nebudou nikdy vzpomínat v dobrém. Minimálně nejmladší syn.

V kazuistice č. 2 se jednalo o případ neúplné rodiny. Rodiče dětí spolu vycházejí dobře, komunikují spolu a snaží se dcerám ukázat, že se dá dobře vycházet i po rozvodu. I přes to vše ale mezi sebou rodiče soutěží o to, kdo bude lepším rodičem a kamarádem. Matka nemá u dětí žádný respekt, jelikož jim vše toleruje a povoluje. Výchovný styl dle praktické části lze nazvat liberálním. Předpoklad, že jedinci nebudou schopni si vytvořit či udržet vztahy se potvrdil pouze u starší dcery, která není schopna navázat jiný kontakt než kamarádský s opačným pohlavím.

Kazuistika č. 3 pojednávala o úplné, dysfunkční rodině, která následně přišla tragickou událostí o otce. Otec dětí byl alkoholik a choval se agresivně k celé rodině. V praktické části bylo uvedeno, že u dětí, které jsou svědky takto agresivního chování jednoho z rodičů hrozí, že samy v budoucnosti budou agresory nebo jejich oběťmi. Tento předpoklad se potvrdil. Prostřední dítě, tedy žena, kterou se nejvíce zabývá tato kazuistika, si přenesla agresi do své vlastní rodiny. Sama se chovala agresivně ke svým dětem.

Kazuistika č. 4 se věnovala úplné rodině, která je dysfunkční vzhledem k agresivnímu chování otce dětí. V dospělosti mohou děti pociťovat vztek vůči matce, že je nedokázala ochránit a že musely být svědky fyzického napadání od otce.

Kazuistika č. 5 popisovala ukázkovou úplnou rodinu, která je zdravá. Jde o názorný příklad toho, jak by měla vypadat úplná rodina. Je dost pravděpodobné, že v dospělosti budou jejich dcery samostatné, nezávislé, a budou mít respekt a úctu k sobě, i ostatním. A tyto vztahy v rodině budou mít pozitivní vliv na jejich rozvoj.

Na základě výstupu z kazuistik došla autorka k závěru, že výchova v rodině má vliv na vývoj dítěte stejně jako vztahy v rodině. Určité vzorce chování, jako například to, že spolu rodiče dokáží komunikovat i po rozvodu, jsou příznivé i v neúplné rodině. Neúplná rodina nemusí mít nutně negativní vliv na dítě, což bylo prokázáno v kazuistice č. 2.

Úplná funkční rodina je pro dítě tím nejlepším, co mu mohou rodiče dopřát. Předávají mu vzory chování do jeho budoucích vztahů. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, vztahy mezi rodiči mají rozhodující vliv pro rozvoj dítěte, což potvrdily i zpracované kazuistiky.

15. Vyhodnocení předpokladů výzkumného šetření

Na začátku praktické části byly stanoveny výzkumné předpoklady, které na základě zpracovaných kazuistik mohou být vyhodnoceny.

1. Má kvalita a úroveň komunikace mezi rodiči vliv na děti?

Ano, kvalita komunikace mezi rodiči má vliv na děti. Děti často napodobují chování svých rodičů. Pokud tedy spolu rodiče efektivně komunikují, mohou děti pozorovat a přijímat jejich vzorce chování pro svůj vlastní život. Kvalitní komunikace mezi rodiči je klíčová pro vytváření podpůrného prostředí pro děti.

2. Mají děti z rozvedené rodiny dobrý vztah s nevlastní matkou?

Z uvedených kazuistik není na tento výzkumný předpoklad jednoznačná odpověď. Na vztahu s nevlastní matkou závisí spousta faktorů. Děti nemusí mít nutně špatný vztah s nevlastní matkou. V kazuistice č. 1 neměly děti dobrý vztah s nevlastní matkou, jelikož byla jen o pár let starší než ony a nestarala se o ně. Soupeřila s dětmi o přízeň a čas jejich otce. V kazuistice č. 2 neměly děti s nevlastní matkou problém. Mohlo to být zapříčiněno tím, že nevlastní matka z kazuistiky č. 2 se nepletla do výchovy dětí. A nenutila je být v její blízkosti, zkrátka jim nechávala volnost.

3. Podepíše se agresivní výchova na dětech?

Ano, tento výzkumný předpoklad byl potvrzen. Agresivní výchova se může podepsat na dětech ve smyslu, že samy děti budou v dospělosti agresory, nebo budou v dospělosti oběťmi.

4. Liší se neúplné rodiny v přístupu k rodičovství a výchově ve srovnání s úplnými rodinami?

Ano, neúplné rodiny jsou rozdílné v přístupu k výchově dětí. V neúplných rodinách je na výchovu dětí jeden rodič, zatímco v úplných rodinách jsou na výchovu dva rodiče a mohou si rozdělit role ve výchově.

5. Projevují se u dětí z rozvedené rodiny psychické problémy?

Tento výzkumný předpoklad nebyl potvrzen vzhledem k tomu, že v kazuistice byly zmíněny pouze dvě rozvedené rodiny. Výzkumný předpoklad potvrzuje pouze kazuistika č. 1. Z této kazuistiky vyplývá, že na psychice dítěte se podepsal zejména bouřlivý průběh rozvodu rodičů. Na dětech z kazuistiky č. 2 se rozvod rodičů nepodepsal na psychice. Pouze na způsobu, jakým byly děti vychovány.

16. Přínosy

Je důležité si uvědomit, že žádná rodina, ať už úplná či neúplná, není dokonalá a že konflikty v rodině jsou přirozenou součástí života. Rodiče by měli mít za cíl vytvořit dítěti podpůrné a harmonické prostředí, ve kterém mohou děti vyrůstat a rozvíjet se v pozitivním směru.

Přínosem pro praxi je kazuistika č. 5, ve které byl uveden příklad, jak to chodí v úplné a spokojené rodině. Rodiče spolu komunikují, podporují se, respektují se a ukazují svým dětem vzor chování do jejich budoucích vztahů. V rodině panuje klid, harmonie, porozumění a radost. Rodina spolu tráví volný čas a udržují rodinné tradice. V dnešní době je takových zdravých úplných rodin málo. Proto by se členové rodiny měli snažit udržet si zdravé vztahy, komunikovat a řešit problémy v klidu. V případě neshod v rodině či výskytu problémů by rodiče měli navštívit partnerskou poradnu.

17. Doporučení pro případný další postup

Rodiny by si mohly vytvořit rituály, které by měly podobu každodenní rutiny, například stolování, loučení členů rodiny každé ráno před odchodem do práce a školy či večerní ukládání ke spánku.¹⁰⁸ Mezi tyto rituály mohou být zařazeny i

¹⁰⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. Str. 50

rodinné tradice, mezi které patří například slavení narozenin, rodinných výročí, Vánoc, Velikonoc, při nichž se silně projevuje rodinná tradice.

V rozvedených rodinách dochází ke změnám, a tak by se měli členové rodiny snažit udržovat rituály, které udržovali do doby před rozvodem nebo si vytvořit rituály nové. Tyto rituály mohou napomoci k ustálení nové identity rodiny po životních změnách jako například rozvod či ztráta partnera úmrtím.

Rodinná komunikace může pomoci při řešení problémů. Prevencí před problémy v rodině může být upřímná komunikace, být empatičtější a vcítit se do situace členů rodiny, udržovat vzájemný respekt a najít si čas na společné zájmy.

Pro další postup u rodiny z kazuistiky č. 1 by autorka doporučila lepší komunikaci a méně řešit konflikty před dětmi. Otec dětí by si měl uvědomit, že děti potřebují čas, aby si na novou situaci zvykli. Nenutit je násilím a výhrůžkami k budování vztahu s novou partnerkou. U kazuistiky č. 2 by bylo vhodné nastavit dětem pravidla

a řád, který by platil u obou rodičů stejně. Také by bylo lepší, kdyby rodiče táhli za „jeden provaz“ a podporovali se ve výchově dětí, i když každý žije v jiné domácnosti.

U kazuistiky č. 3 by autorka doporučila odbornou pomoc, jestliže by to mělo zamezit promítání se agresivního chování i do dalších generací. Odbornou pomocí může být rodinná terapie, individuální terapie pro děti a rodiče, nebo jiné další formy podpory. Odborná terapie by mohla pomoci identifikovat a řešit tyto agresivní problémy v rodině a vytvořit bezpečné a podpůrné prostředí pro všechny členy rodiny.

Na základě vypracované kazuistiky č. 4 by autorka doporučila, pokud by manžel chtěl změnit své chování a pracovat na společném vztahu s manželkou, aby se obrátil na psychologickou pomoc nebo navštívil partnerskou poradnu. Minimálně aspoň kvůli jejich dětem, aby neopakovaly vzorce chování, které vidí doma, ve svých budoucích vztazích. V případě, že by se otcova agrese vůči manželce opakovala, bylo by vzhledem k rozvoji dětí vhodnější se rozvést.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala vztahy v rodině jako faktor ovlivňující rozvoj a vývoj dítěte. Na počátku byly objasněny základní pojmy jako vztahy, potřeba, emoce, citový vztah, psychický vývoj a rodina. Další kapitola se zaměřila na etapy raného vývoje. Dále se zabývala rodinou a vztahy, rodinným prostředím a jeho významem pro psychický vývoj dítěte a výchovou. V neposlední řadě pak problémovým dítětem, vztahy mezi rodiči a blízkými a jak to v rodině chodí, když v rodině chybí jeden z rodičů. Praktická část bakalářské práce se věnovala kazuistikám.

Cílem bakalářské práce bylo objasnit, jaký vliv mají vztahy v úplné a neúplné rodině na výchovu dítěte. Pro účely této práce bylo zjištěno, že vztahy v úplné a neúplné rodině mají zásadní vliv na vývoj dítěte, ať už v pozitivním slova smyslu, tak už v negativním slova smyslu. Každé dítě je vychováváno jiným způsobem. Rodiče nejčastěji vychovávají děti podle vzorce, kterým byli vychováváni oni. Nebo se snaží děti vychovávat jiným způsobem, než kterým byli vychováni. Příčinou změny výchovy mohou být traumatické zážitky z dětství. Na výchově dítěte by se měli podílet oba rodiče. Z čehož vyplývá, že v úvodu stanovený cíl byl splněn.

Z bakalářské práce dále vyplývá, že neuspokojivý vztah mezi rodiči může u dítěte zapříčinit psychické poruchy v dětském věku. Jestliže se jeden z rodičů dítěte či někdo z jeho okolí chová agresivně, dítě to vnímá citlivě, může to přijmout jako normu a stát se také agresivním. Pro vývoj dítěte je podstatný i vztah s jeho prarodiči, kteří mají podstatný význam pro řečový vývoj dítěte. Prarodiče mohou v neúplné rodině i skvěle zastoupit chybějící rodičovský vzor.

Úplná rodina je nezastupitelná. a to samé platí i pro obě rodičovské role. Rodiče poskytují svému dítěti model chování. Jsou mu vzorem a do určitého věku k nim dítě bezmezně vzhlíží. Proto děti často napodobují své rodiče, a proto jsou neúplné rodiny komplikací v jejich vývoji. Pro malé holčičky je otec vzorem mužského chování. Otec je následně vzorem, podle kterého si později vybírají svého partnera. Děti milují oba rodiče stejně a touží po úplné rodině, i když se rodiče hádají. Rozvod či rozchod rodičů je pro dítě traumatickým zážitkem.

Seznam použité literatury

Monografie

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-x.

JUNG, Carl Gustav. *Vývoj osobnosti*. Přeložil Karel PLOCEK, přeložil Petr BABKA. Klasici (Portál). Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1954-5.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Slovník. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5.

HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče. Rádci pro rodiče a vychovatele*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KURCINKA, Mary Sheedy. *Problémové dítě v rodině a ve škole: [dítě mimořádně citlivé, vnímavé, tvrdohlavé, aktivní]*. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-174-6.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x.

MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.

MYDLÍKOVÁ, Eva; SLANÝ, Jaroslav a KOVÁČOVÁ, Mariana. *Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Přeložil Milada HOLÍČKOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1834-0.

ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vydání šesté. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1152-5.

SALADIN-GRIZIVATZ, Catherine. *Rodičovská autorita*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-676-4.

SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Třetí vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0.

Webové stránky a elektronické zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2. *Rodiny a domácnosti*. [online]. 2004. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1413-04-2004-2__rodiny_a_domacnosti. [cit. 2024-02-26].

JANDOVÁ, Regina. *5 typů pro šťastný a harmonický vztah s dítětem*. Linka bezpečí [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/5-tipu-pro-stastny-a-harmonicky-vztah-s-ditetem> [cit. 2023-11-08].

PARTNERSKÁ CESTA. *Vliv partnerského života rodičů na děti*. [online]. Dostupné z: <https://partnerskacesta.cz/vliv-partnerskeho-zivota-rodicu-na-deti/>. [cit. 2024-02-14].

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE. *Polygamie*. [online]. 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Polygamie>. [cit. 2023-11-19].

STUDIUM PSYCHOLOGIE. *Emotivita – emoce, afekty, nálady, citové vztahy*. [online]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/13-emotivita-emoce-afekty-nalady.html>. [cit. 2024-01-28].

ŠANCE DĚTEM. *Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná*. [online]. 2018, 16.10.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde->

je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna. [cit. 2024-03-07].

ŠANCE DĚTEM. *Syndrom CAN*. [online]. 2012, 22.09.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/syndrom-can>. [cit. 2024-02-19].

ŠANCE DĚTEM. *Výchovné problémy v dysfunkčních rodinách*. [online]. 2015, 2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vychovne-problemy-v-dysfunkcnich-rodinach>. [cit. 2023-12-10].

ZAJÍČEK, Jan. *Jak na vyvážený výchovný styl?*. Šance dětem. [online]. 2022, 20.06.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-na-vyvazeny-vychovny-styl>. [cit. 2024-02-28].

Seznam příloh

Příloha č. 1: Kazuistika č. 1

Příloha č. 2: Kazuistika č. 2

Příloha č. 3: Kazuistika č. 3

Příloha č. 4: Kazuistika č. 4

Příloha č. 5: Kazuistika č. 5

Přílohy práce

Příloha č. 1 – Kazuistika č. 1

Manželský pár přivedl na svět celkem tři děti, jednu dceru a dva syny. Dcera je dospělá a žije stále v domě rodičů. Synové jsou nezletilí a poněkud malí kluci, je jim 11 let. V roce 2022 se na základě nové známosti otce, rozhodli rodiče děti rozvést. Otec se odstěhoval k jeho nové přítelkyni a jeho manželku nechal na vše samotnou. Matka dětí se z toho psychicky zhroutila a skončila v psychiatrické léčebně. Jakmile se matka dětí dala do pořádku a vrátila se domů, čekalo ji nemilé překvapení. Otcův právník poradil otcovi, ať se vrátí do jejich společného domu, dokud nebudou rozvedeni.

Dokud spolu rodiče žili, jezdili několikrát ročně na rodinné dovolené a trávili spolu veškerý čas. Otec se věnoval dětem, sportoval s nimi a podnikal s nimi různé dobrodružství. Matka se starala o rodinu, vozila prarodiče ze strany otce k lékaři, vařila a pekla. Rodina byla úplná do doby, dokud si otec nenašel novou ženu, která je jen o pár let starší než jeho dospělá dcera.

Celou rodinu tak čekalo velmi náročné období, protože s příchodem nové přítelkyně se otcovo chování změnilo. Začal být podrážděný, zlý a agresivní. Na matku dětí začal být velmi vulgární, urážel ji, nadával jí a hlavně ji ponižoval před dětmi. Na děti začal být hrubý, vynucoval si jejich přízeň a nutil je trávit s ním čas, ale pouze v časech, kdy neměl něco v plánu s přítelkyní. Jeho vztah s dětmi se zhoršil, což dával za vinu své manželce. S dcerou jejich vztah také ochladl. Dcera měla pocit, že nevyměnil jen matku za novou přítelkyni, ale i ji. Veškerý čas věnoval nové partnerce a na svou dceru si nebyl ochoten udělat čas. Dcera také odsuzovala chování otce k matce i bratrům. Mnoho let prožila ve spokojené rodinné atmosféře a nedokázala pochopit změnu v otcově chování.

Rozvod rodičů byl pro děti velmi traumatizující, zvláště pro nejmladšího syna, který nesl rozvod těžce a začal chodit na pravidelné sezení k psychologovi. Dával otcovi za vinu, že rozdělil jejich rodinu. Jeho starší bratr nesl oproti mladšímu bratrovi rozvod o něco lépe. Snažil se bratrovi vysvětlit, že bude lepší, když se nebude otcovi

vzpouzet a bude ho poslouchat tak, jako poslouchá on. Nejmladší syn totiž od rozvodu rodičů začal dělat hysterické scény a začal být antisociální.

Například po návštěvě psychologa, u kterého byli přítomni oba rodiče, ztropil scénu kvůli tomu, že nechtěl jet do školy s otcem, ale s matkou. Vzhledem k tomu, že to byl týden, kdy měl otec děti v péči, nechtěl matce dovolit odvézt nejmladší dítě do školy. Matka se snažila vysvětlit synovi, že má jet s otcem, ale on nechtěl poslechnout a chtěl dosáhnout svého, jet s matkou. Když se ani po hodině dohadů nedokázal syn uklidnit, zavolał otec na matku Policii ČR. Policie ČR zjistila, že se nic protiprávního neděje, jelikož se matka nesnažila otci dítě sebrat, ani nic podobného. Pouze nedokázali dítě uklidnit. Následně tedy otec ustoupil a nechal dítě odjet do školy s matkou. Syn nabył dojmu, že Policie České republiky byla zavolána na něj a nyní se bojí otce ještě víc.

Od té doby se synovy hysterické scény opakují a nechce trávit čas s otcem.

Příloha č. 2 – Kazuistika č. 2

Tato kazuistika se věnuje dvěma dětem z rozvedené rodiny. Dívky rodiče se rozvedli, když jim bylo 6 a 8 let. Rozvod dívky nesly poněkud dobře, alespoň navenek to tak vypadalo. Do péče byly svěřeny matce, ale k otci chodily pravidelně spolu s jejich psem. Spočívalo to v tom, že týden a půl byly u matky a následně trávily 4 dny u otce.

V době, kdy spolu rodiče žili, byl otec dívek velmi žárlivý a zakazoval matce jezdit na „dámskou jízdu“ s dětmi. Když už manželku s dcerami pustil na víkend pryč bez něj, pravidelně celou rodinu kontroloval a několikrát denně jim volal. Báł se, že ho jeho manželka opustí kvůli jinému muži. Kdykoliv se něco dcerám přihodilo, třeba jen rozbité koleno, dával otec vinu matce dětí.

Rodiče spolu vlastnili rodinný dům, který museli po rozvodu prodat. Dívky tím tak ztratily svůj domov, kde vyrůstaly, měly své útočiště a veškeré vzpomínky. S matkou se odstěhovaly do menšího rodinného domku, kde začaly nový život bez starých vzpomínek na rozvod a neshody rodičů.

Po rozvodu rodičů neměly dívky nastavené žádné hranice ve výchově. Oba rodiče se předháněli v tom, kdo bude lepší a větší kamarád. Matka se na děti po rozvodu upnula a dlouho neměla žádného partnera. Otec byl na své dcery také silně vázaný, ale jiným způsobem. Každý den jim volal a když byly u něj v péči, tak si přál, ať jsou s ním doma a veškerý čas věnují pouze jemu. Mladší dcera byla zvyklá, že jí nikdo nikdy neřekne „NE“ a má vše, co chce. Největší problém byly její záchvaty. Když něco nebylo podle toho, co si umanula, třískala dveřmi, dupala a vztekala se, myslela si, že tím dosáhne všeho, co si usmyslí. Těmito záchvaty vzteku trpí i v dospělosti, jen změnily podobu. Už to neventiluje před okolím, ale jen před rodinou. Dalším problémem mladší dcery byl její zhoršený prospěch ve škole a potíže s učením. Tyto problémy se s mladší dcerou táhly celou základní školu. Její matka spatřovala problémy v učitelích a nikdy nedávala vinu své dceři.

Starší dcera si ničím takovým neprošla, ani se u ní neprojevila změna chování. Nyní má v dospělosti problém najít si partnera. Obává se stejného scénáře, který prožila doma. Že ji její partner opustí kvůli jiné ženě jako otec matku. Další variantou, proč není schopna udržet si vztah je, že styl výchovy, jakým byla vychována byl liberální.

Příloha č. 3 - Kazuistika č. 3

Žena vyrůstala v rodině na vesnici. Narodila se jako třetí dítě z pěti sourozenců.. Nejstarší sestra byla starší o deset let od prostředního dítěte a nejmladší bratr byl mladší o devět let. Díky takto velkým věkovým rozdílům spolu v dětství sourozenci nestihli navázat sourozenecký vztah.

Její rodina byla úplná, ale problémová. Výchova dětí byla přísná a autoritativní. Matka dětí trávila spoustu času v práci. Otec byl alkoholik, byl cholerický, vznětlivý, impulzivní a agresivní. Děti často bil a vše muselo být podle jeho pravidel. Vzhledem k jeho chování se museli často stěhovat, jelikož si v každém zaměstnání udělal problémy a tak často střídal práci. Toto časté stěhování mělo na děti negativní vliv. Neměly své stálé zázemí a pocit bezpečí. Nestihly si k novému domovu vytvořit vztah a už se opět stěhovaly.

Žena na svého otce nevzpomíná ráda, protože dětství s ním bylo náročné. V jejích 12 letech zemřel otec na infarkt, a tak matka zůstala na pět dětí sama. Musela začít více pracovat, aby uživila čtyři nezletilé děti. Nejstarší dcera se brzy vdala a odstěhovala od rodiny, nejstarší bratr odešel na vojnu. A tak se o mladší sourozence musela starat tato žena, tehdy ještě dítě. Matka na děti nestačila, chodila unavená z práce a neměla sílu. Žena vždy po příchodu ze školy naháněla svého nejmladšího bratra z hřiště domů, aby šel dělat úkoly do školy a pomáhal v domácnosti. Nejmladší bratr byl spíše dítětem ulice, protože na něj matka nestačila.

Ve 14 letech postihla ženu dětská obrna, která postihuje nervový systém člověka. Kvůli této nemoci strávila rok v léčebnách, kde se učila znovu chodit a prošla si těžkým životním obdobím. Od této doby trpí také diabetesem.

V dospělosti se u ženy rozvinula přehnaná lítostivost. Kdykoliv na ni někdo zvýšil hlas, rozplakala se. Po odstěhování od matky a sourozenců si žena se svým manželem založila svojí vlastní rodinu. Na výchově vlastních dětí se podepsaly její traumatizující zážitky z dětství a chování otce, které přenesla nevědomky i do své vlastní výchovy. A to i přesto, že otcovy metody výchovy odsuzovala. Svě děti vychovávala velmi přísně. Hranice, které jim nastavovala byly příliš tvrdé a narušily vztah mezi ní a jejími syny. Do 18 let měli její synové nastavenou pravidelnou brzkou večerku, v kolik museli chodit spát. Synové byli živější, jako většina kluků, a tak byli často fyzicky trestáni. Jeden z jejích synů si z fyzických trestů odnesl tiky a agresivní chování, které promítá dále na své děti.

Příloha č. 4 - Kazuistika č. 4

Vztah manželů byl zpočátku krásný, manžel byl pozorný, věnoval se manželce a dopřával jí ty nejlepší věci. Manžel vždy hodně žárlil, neměl rád její kamarádky a práci, které se věnovala. Nikdy na svou ženu nebyl pyšný a nepochválil ji za úspěchy, které dokázala. Po narození prvního dítěte se manžel začal projevovat jako cholerik. Při každé hádce manželce nadával, že je neschopná, líná a že za každý problém, který se kdy stal může ona. Pravidelně ji sledoval na kamerách, které měli doma a pak ji urážel a nadával jí, že něco udělala špatně. Po narození

druhého dítěte manželka zjistila, že ji manžel podvádí a má další dítě mimo vztah, a tak se rozhodla to s ním řešit. Mezi rodiči vznikla obrovská hádka, která vyústila až k fyzickému napadení manželky. Manželka napadení nahlásila na Policii České republiky. Bohužel u tohoto incidentu byly přítomny děti, které vše viděly a prosily tatínka, ať maminku nechá být.

Ihned po incidentu začala manželka řešit odchod z domácnosti. Na krátkou chvíli se tak stalo a i s dětmi odešla z domova. Podmínky, ve kterých pár týdnů bydlely byly hrozné. Po pár dnech ji otec dětí začal prosit, aby se vrátila domů. Nosil jí pravidelně květiny, plakal a sliboval, že se změní. Manželka tomu uvěřila a vrátila se domů i s dětmi. Čekala a věřila, že se manžel změní a jeho chování se nebude opakovat.

Starší dcera začala být zlá, agresivní k její mladší sestře a začaly ji pronásledovat noční můry. Mladší dítě bylo spíše plačtivé a začalo mít potíže ve škole. Z těchto potíží ve škole obviňoval otec matku.

Celá jejich vyhrocená situace začala opět nabírat na obrátkách a po pár měsících začal opět dělat otec dětí problémy matce. O víkendu, když měla matka domluvený program s dětmi, tak jí je otec vzal a nechtěl je pustit s ní. Myslel si, že tak získá děti na svojí stranu, když budou trávit více času s ním.

Manželka se snaží trávit co nejvíce času s dětmi mimo domov. Plánuje celou spoustu akcí a výletů.

Příloha č. 5 - Kazuistika č. 5

Harmonický manželský pár spolu vychovává dvě dcery. Jejich vztah je láskyplný a i po mnoha společných letech, co jsou spolu ukazují svým dcerám, že se mají stále rádi a že se dokáží respektovat. Oba dva manželé spolu navzájem pracují na vztahu, dokáží spolu komunikovat, dohodnout se, vyřešit problém a navzájem se stále podporovat. Pro jejich dcery jsou vzorem, jak by měl vypadat vztah mezi mužem a ženou. Je samozřejmé, že se někdy pohádají, ale rozhodně si přitom nenadávají a neuráží se. Řeší konflikty s chladnou hlavou a tak, aby nezasahovaly jejich dcery.

Otec dcery vychovává s „pevnou rukou“, avšak s láskou. Dokáže jim stanovit pevné hranice, které jsou přímo úměrné k jejich věku a potřebám. Rodiče se na výchově shodnou a táhnou za jeden provaz a „nepodkopávají si navzájem nohy“. Dcerám věnují pozornost a péči, aktivně se účastní jejich života a podporují je ve všech aktivitách.

Rodina žije zdravý životní styl a pravidelně sportuje. Často cestují, tráví čas spolu a užívají si každé volné chvíle.